

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra biblických věd

**Univerzita Palackého
v Olomouci**

Bakalářská práce

**Příprava na křest podle svědectví vybraných
raně křesťanských spisů a její porovnání
se současnou církevní praxí**

Autor práce: Bc. Vladimír Talla

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jana Plátová, Ph.D.

PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC
Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology
Department of Biblical Studies

Palacký University
Olomouc

Bachelor Thesis

**Preparation for Baptism according to the Testimony
of Selected Early Christian Writings and its Comparison
with Current Church Practice**

Author: Bc. Vladimír Talla

Supervisor: doc. Mgr. Jana Plátová, Ph.D.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Já, níže podepsaný student, tímto čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny řádně citoval a uvedl v seznamu literatury.

Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Ostravě dne 30. 3. 2021

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce, doc. Mgr. Janě Plátové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady, připomínky a odborný dohled. Děkuji jí také za její vstřícnost a podporu.

V neposlední řadě bych rád poděkoval i mé rodině za podporu, trpělivost a pomoc v průběhu celého studia.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Vladimír TALLA**
Osobní číslo: **C18095**
Adresa: **Rolnická 1/58, Ostrava – Nová Ves, 70900 Ostrava 9, Česká republika**
Téma práce: **Příprava na křest podle svědectví vybraných raně křesťanských spisů a její porovnání se současnou církevní praxí.**
Téma práce anglicky: **Preparation for Baptism according to the Testimony of Selected Early Christian Writings and its Comparison with Current Church Practice.**
Vedoucí práce: **doc. Mgr. Jana Plátová, Ph.D.**
Katedra biblických věd

Zásady pro vypracování:

Student bude postupovat v těchto krocích:

1. Četba a studium pramenné literatury (v českém překladu s přihlédnutím k originálu)
2. Výběr relevantních spisů, resp. jejich částí, které jsou pro zvolené téma klíčové
3. Studium sekundární literatury
4. Vlastní psaní práce ve dvou etapách: a) Pojednání o křtu a přípravě na křest u vybraných raně křesťanských autorů a spisů; b) Porovnání zjištěných poznatků se současnou církevní praxí.

Student pracuje samostatně, svou práci (včetně volby relevantních textů) průběžně konzultuje s vedoucí práce.

Seznam doporučené literatury:

- GRÜN, Anselm. Křest. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Svátosti. ISBN 978-80-7195-342-5.
HIPPOLYTOS. Apoštolská tradice. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. Prameny spirituality. ISBN 80-86045-45-5.
HOLZHERR, Georg. Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života : (komentář). Praha: Benediktinské arcidiecézní sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001. Pietas benedictina. ISBN 80-902682-3-4.
Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-473-3.
TICHÝ, Radek. Tvůj křest a biřmování: s promluvy papeže Františka. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2019. Katecheze do kapsy. ISBN 978-80-7566-113-5.
JERUZALÉMSKÝ, Cyril. Mystagogické Katechese. Praha: Refugium Velehrad-Roma, 1997. Prameny spirituality. ISBN 80-86045-09-9.
AUGUSTIN. Katechetické spisy. Přeložil Marie KYRALOVÁ. Praha: Krystal OP, 2005. Thesaurus (Krystal OP). ISBN 80-85929-78-3.
Kompendium katechismu Katolické církve. Přeložil Josef KOLÁČEK. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-079-3.
Uvedení do křesťanského života. V Praze: Katolický týdeník, 2018. ISBN 978-80-86615-55-4.
Spisy apoštolských otců. 3., rev. vyd. Přeložil Ladislav VARCL, přeložil Dan DRÁPAL, přeložil Jan SOKOL. Praha: Kalich, 2004. Studijní texty (Kalich). ISBN 80-7017-003-4.
Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9.
DROBNER, Hubertus R. Partologie: úvod do studia starokřesťanské literatury. Přeložil Monika RECINOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2011. Mathésis. ISBN 978-80-7298-466-4.
KRAFT, Heinrich. Slovník starokřesťanské literatury: život, spisy a nauka řeckých, latinských, syrských, egyptských a arménských církevních otců. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-516-0.
Křestní obřady: křest malých dětí. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-378-8.
Klement Alexandrijský, Vychovatel, úvod, překlad a pozn. V. Čermušková, Praha: Oikúmenh 2020.

Traditio Apostolica/Apostolische Überlieferung. Lateinisch und deutsch. Übersetzt von Wilhelm Geerlings (Fontes Christiani Bd. 1). Herder, Freiburg im Breisgau 1991. ISBN 3451221012

Die Apostolischen Väter. Griechisch-deutsche Parallelausgabe. ed. F. X. Funk – K. Bihlmeyer – M. Whittaker – A. Lindemann – H. Paulsen, Tübingen: Mohr Siebeck 1992. ISBN 9783161458873

Podpis studenta:

Datum:

6.2.2020

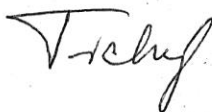
Podpis vedoucího práce:

Datum:

7.2.2020

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum:

7.2.2020

ABSTRAKT

Vstupem do křesťanského života člověka je přijetí iniciačních svátostí. Cílem této bakalářské práce je popsat, jakým způsobem probíhala příprava na křest a samotný průběh iniciačních svátostí v prvotní církvi, a porovnat tuto praxi s praxí současnou.

Základní zmínky o křtu nalézáme v Novém Zákoně, nejhojněji ve Skutcích apoštolů. Z raně křesťanských spisů se pozornost soustředí na Apoštolskou tradici Hippolyta Římského a Mystagogické katecheze Cyrila Jeruzalémského. Ty budou srovnány se současnou podobou přípravy a průběhu křtu, jak je to zmíněno v dokumentu Uvedení do křesťanského života.

Klíčová slova: křest, katechumenát, Hippolyt Římský, Apoštolská tradice, Cyril Jeruzalémský, Katecheze, Mystagogické katecheze, Nový Zákon

ABSTRACT

The reception of the sacraments of initiation is the entry into the Christian life of man. The aim of this bachelor's thesis is to describe how the preparation for baptism and the course of initiations in the early church took place, and to compare this practice with current practice.

The basic mention of baptism is found in the New Testament, most abundantly in the Acts of the Apostles. From the early Christian writings, we will focus on the Apostolic Tradition of the Hippolytus of Rome and the Mystagogical Catechesis of Cyril of Jerusalem. These works will be compared with the current form of preparation and the course of baptism, as mentioned in the document of the Introduction to the Christian Life.

Keywords: Baptism, Catechumenate, St. Hippolytus of Rome, Apostolic Tradition, St. Cyril of Jerusalem, Catechetical Lectures, Mystagogical Catechesis, New Testament

OBSAH

ÚVOD	10
1 ZMÍNKY O KŘTU V NOVÉM ZÁKONĚ.....	12
1.1 Synoptická evangelia.....	12
1.2 Shrnutí učení synoptických evangelií o křtu	13
1.3 Evangelium sv. Jana	13
1.4 Shrnutí učení Janova evangelia o křtu.....	16
1.5 Skutky apoštolů.....	16
1.6 Shrnutí učení o křtu ve Skutcích apoštolů.....	19
1.7 Křest v listech apoštolů	19
1.8 Souhrn učení o křtu v Pavlových a ostatních novozákonních listech	22
1.9 Souhrn učení o křtu v Novém Zákoně	22
2 HIPPOLYT ŘÍMSKÝ	22
2.1 <i>Tradicio apostolica</i>	23
2.2 Katechumenát v <i>Apoštolské tradici</i>	23
2.2.1 Představení a prověřování žadatelů o křest	24
2.2.2 Doba katechumenátu podle <i>Trad. Apost.</i>	27
2.2.3 Role modlitby v období katechumenátu.....	27
2.2.4 Křest krví.....	28
2.3 Období bezprostřední přípravy na křest	28
2.3.1 Důvody pro odložení křtu	29
2.3.2 Svatý týden.....	29
2.4 Průběh samotného křtu.....	30
2.5 Shrnutí přípravy na křest podle <i>Trad. Apost.</i>	33
3 CYRIL JERUZALÉMSKÝ	34
3.1 <i>Prokatecheze</i>	34
3.2 <i>Katecheze</i>	35

3.3	<i>Mystagogické katecheze</i>	37
3.3.1	První mystagogická katecheze – „K nově pokřtěným“	37
3.3.2	Druhá mystagogická katecheze – „O křtu“	38
3.3.3	Třetí mystagogická katecheze – „O pomazání“	39
3.4	Shrnutí přípravy a přijetí křtu podle <i>Mystagogických katechezí</i>	40
4	SOUČASNÉ <i>UVEDENÍ DO KŘESŤANSKÉHO ŽIVOTA</i>	42
4.1	Kmotr	43
4.2	Zvěstování evangelia a předběžný katechumenát	43
4.3	Katechumenát	44
4.4	Čekatelské období – bezprostřední příprava na křest	46
4.5	Iniciační svátosti – křest, biřmování a eucharistie	47
4.5.1	Křest	47
4.5.2	Biřmování	49
4.5.3	První účast nově pokřtěných na eucharistii	49
4.6	Období mystagogie	50
4.7	Úkoly a povinnosti křesťanského společenství	50
5	SROVNÁNÍ STAROVĚKÉ A SOUČASNÉ PRAXE	52
5.1	Katechumenát	52
5.2	Vyvolení	52
5.3	Přijetí svátostí	53
5.3.1	Křest	53
5.3.2	Biřmování	53
	ZÁVĚR	55
	LITERATURA	56
	Primární literatura	56
	Sekundární literatura	56
	SEZNAM ZKRATEK	58

ÚVOD

V poslední době se z různých stran ozývají hlasy po určité reformě církve s tím, že by se měly brát v úvahu její kořeny. Mnohdy se porovnává prvotní církev s tím, jak je to dnes. Návrat k původní církvi samozřejmě možný není, ale jistě se lze určitým způsobem inspirovat. Tradice církve, míněno v množném čísle, procházely svým vývojem, časem tak, jak ubíhaly dějiny lidstva. Vývojem se měnily kultury národů vlivem například nových geografických objevů zahajujících kolonizační epochu, kdy docházelo k masivnímu mísení kultur, či přesunu významných lidských politických, sociálních a ekonomických center. V samotné církvi neustále dochází ke konfrontacím různých názorových proudů, ať to byly mnohé hereze, napětí mezi západem a východem vrcholícím v roce 1054, nebo četné pokusy o různé reformy „završené“ v šestnáctém století samotnou reformací, pak protireformací a podobně, a v neposlední době také útoky liberalismu a pluralismu doprovázené sekularizací.

Nekonečný řetěz synod a koncilů se snaží tyto vlivy reflektovat a upravovat směr, kterým se celá církev bude dále vydávat. Někteří kritikové mají za to, že dílčí změny nevedly k lepšímu, a proto navrhují obrátit pozornost k praxi prvotní církve. I já sám jsem se nejednou ptal, co na určité téma říkají církevní otcové. Takové hledání bylo často poněkud živelnějšího nesystematického rázu.

Ve své bakalářské práci se zaměřím na jeden aspekt praxe prvotní církve podle svědectví vybraných raně křesťanských spisů a pokusím se ho porovnat se současnou praxí římskokatolické církve. Tímto aspektem bude uvedení do křesťanského života, přijetí iniciačních svátostí a příprava na ně.

Základním pramenem pro toto zkoumání budou nejprve spisy Nového zákona, dále spis *Apoštolská tradice*¹ sv. Hippolyta Římského a *Mystagogické katechese*² sv. Cyrila Jeruzalémského. Srovnání bude posléze provedeno s aktuální liturgickou knihou *Uvedení do křesťanského života*, resp. s její reedicí z roku 2018.

Jsem si vědom toho, že vybrané starokřesťanské spisy nejsou jediné, které o přípravě na křest hovoří, ve své práci jsem však limitován jednak jejím rozsahem, jednak dostupností literatury. Vzhledem k tomu, že nedisponuji znalostí starých jazyků (latina ani

¹ HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Apoštolská tradice*. Přeložil kolektiv autorů a Gabriela Piačková. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. Prameny spirituality. (dále *Hippolytos*)

² CYRIL JERUZALÉMSKÝ. *Mystagogické Katechese*. Překlad Pavel Milko. Praha: Refugium Velehrad-Roma, 1997. Prameny spirituality. (dále *Myst. Cat.*)

řečtina nejsou součástí mého studijního programu), byl jsem odkázán na literaturu dostupnou v překladech. Z těchto důvodů jsem se soustředil především na výše zmíněné spisy, i když by bylo nepochybně zajímavé zabývat se i dalšími autory, jako např. Tertullianem a Ambrožem.

Protože základním pramenem učení církve je Písmo svaté, podíváme se nejprve, co o křtu (resp. přípravě na něj) říkají jednotlivé knihy Nového zákona.³ Ve druhé kapitole se budu zabývat spisem *Apoštolská tradice*, ve které autor rozsáhlým způsobem popisuje období katechumenátu a podmínky přijetí do něj, období bezprostřední přípravy na křest a samotný křest a biřmování. Třetí kapitola se soustředí na *Mystagogické katecheze* sv. Cyrila Jeruzalémského, které detailně vysvětlují celý rituál křtu v polovině 4. století. Čtvrtá kapitola popisuje tyto momenty tak, jak jsou prováděny dnes. V závěrečné kapitole budou tato pozorování porovnána a v závěru shrnuta.

³ V této práci používám a cituji text Bible podle *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 20. (11. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2015.

1 ZMÍNKY O KŘTU V NOVÉM ZÁKONĚ

Z novozákonních knih vybírám ty, kde je možno nalézt nějaké zmínky o křtu. Nejprve evangelia, pak Skutky, Pavlovské epištoly a ostatní listy.

1.1 Synoptická evangelia

V úvodu všechna synoptická evangelia zmiňují Jana Křtitele a jeho křest.⁴ Všichni tři evangelisté uvádějí, že Jan na poušti vyzýval lidi, aby činili pokání a nechali se pokřtít na odpuštění hříchů. Jan prorokuje o Ježíši, v Lukášovi a Markovi jako o silnějším, v Matoušovi o tom, který přijde po něm a který bude také křtít, ale ne vodou, ale Duchem svatým a ohněm.⁵ Marek se o ohni nezmiňuje.

Každý z evangelistů se samozřejmě věnuje klíčové události Ježíšova křtu, kdy při výstupu z Jordánu na něj v obrazu holubice sestoupil Duch svatý.⁶ Ježíš nepotřeboval odpuštění hříchů, ale učinil tak ze solidarity se svým hříšným lidem, a dokonce na sebe vzal hříchy jejich.

Další událostí, o které se zmiňují všechna tři synoptická evangelia, je moment, kdy se Ježíš v chrámě ptá velekněží, zákoníků a starších, od koho měl Jan Křtitel pověření křtít.⁷

Dále lze nalézt v evangeliích události, o který se zmiňuje vždy pouze jeden evangelista.

Evangelista Marek v desáté kapitole popisuje situaci, kdy bratři Zebedeové po Ježíšovi žádají, jestli by nemohli sedět po jeho pravici a levici. Ježíš se jich ptá, jestli mohou přijmout křest, který přijal on a pak jim vysvětluje, že tento křest přijmou někdy v budoucnu.⁸

⁴ Srv. Mt 3,5-6: „Tehdy vycházel k němu celý Jeruzalém i Judsko a celé okolí Jordánu, vyznávali své hříchy a dávali se od něho v řece Jordánu křtít.“; Mk 1,4: „To se stalo, když Jan Křtitel vystoupil na poušti a kázal: ‚Čiňte pokání a dejte se pokřtít na odpuštění hříchů.‘“; Lk 3,3: „I začal Jan procházet celé okolí Jordánu a kázal: ‚Čiňte pokání a dejte se pokřtít na odpuštění hříchů.‘“

⁵ Srv. Mt 3,11: „Já vás křtím vodou k pokání; ale ten, který přichází za mnou, je silnější než já – nejsem hoden ani toho, abych mu zouval obuv; on vás bude křtít Duchem svatým a ohněm.“; Lk 3,16: „Na to Jan všem řekl: ‚Já vás křtím vodou. Přichází však někdo silnější, než jsem já; nejsem ani hoden, abych rozvázal řemínek jeho obuvi; on vás bude křtít Duchem svatým a ohněm.‘“; Mk 1,8: „Já jsem vás křtil vodou, on vás bude křtít Duchem svatým.“

⁶ Srv. Mt 3,16: „Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho.“

⁷ Srv. Lk 20,4: „Odkud měl Jan pověření křtít. Z nebe či od lidí?“; Mk 11,30: „Odkud měl Jan pověření křtít?“; Mt 21,25: „Odkud měl Jan pověření křtít? Z nebe, či od lidí? Oni se mezi sebou dohadovali: ‚Řekneme-li, z nebe, namítne nám: Proč jste mu tedy neuvěřili?‘“

⁸ Srv. Mk 10,38-39: „Ale Ježíš jim řekl: ‚Nevíte, oč žádáte. Můžete pít kalich, který já piji, nebo být pokřtěni křtem, kterým já jsem křtěn?‘ Odpověděli: ‚Můžeme.‘ Ježíš jim řekl: ‚Kalich, který já piji, budete pít a křtem, kterým já jsem křtěn, budete pokřtěni.‘“

U Lukáše v sedmé kapitole Ježíš vysvětluje zástupům, kdo je Jan Křtitel a co znamená, když se farizeové a zákoníci nedali od něj pokřtít.⁹ Ve dvanácté kapitole Ježíš krátce naráží na své budoucí ukřižování.¹⁰

Poslední slova Matoušova evangelia¹¹ jsou určena celé církvi a jejich platnost je trvalá. Jsou to tři hlavní úkoly církve: získávat učedníky, křtít ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a učit zachovávat učení Ježíše Krista. Konání křtu je tedy přímo zahrnuto do křesťanského poslání.

1.2 Shrnutí učení synoptických evangelií o křtu

Co se týká průběhu a přípravy na křest, evangelia popisují způsob, kterým křtil Jan Křtitel. Jako nutnou podmínku uvádějí před křtem činit pokání, vyznávat se ze svých hříchů, litovat jich. Jestli v tom bylo i zahrnuto zřikání se budoucích svých hříchů nebo zlého, není zřejmé.

1.3 Evangelium sv. Jana

V Janově evangeliu najdeme poměrně dost narážek, více či méně zřetelných, na praxi křtu. Křest byl bezpochyby praktikován již u prvních generací křesťanů, a to v širokém, ne-li v univerzálním měřítku. Janovo evangelium je nejmladší ze všech evangelií¹² a je možné, že tuto křestní praxi částečně odráží. V Janově evangeliu jako jediném se evangelista Jan zmiňuje o tom, že Ježíš sám křtil. Také se zde více vysvětluje, proč je křest pro člověka tak důležitý (odkazy viz níže).

V první kapitole nacházíme vystoupení Jana Křtitele. Jan, který křtí vodou, ukazuje na toho, kterému není hoden rozvázat řemínek u jeho obuvi.¹³ Tato Ježíšova velikost a důležitost se týká i způsobu, jakým bude – na rozdíl od Jana – křtít. Jan byl poslán křtít vodou. Ježíšův křest však, podle Janova svědectví, bude naplněn silou Ducha svatého. Je to proto, že Duch svatý na Ježíše sestoupil a zůstal na něm. Proto také mohl Jan dosvědčit,

⁹ Srv. Lk 7,29-30: „A všechen lid, který ho slyšel, i celníci dali Bohu za pravdu tím, že přijali Janův křest. Ale farizeové a zákoníci zavrhlí úmysl, který Bůh s nimi měl, když se nedali pokřtít od Jana.“

¹⁰ Srv. Lk 12,50: „Křtem mám být pokřtěn, a jak je mi úzko, dokud se nedokoná!“

¹¹ Srv. Mt 28,19: „Ježíš přistoupil a promluvil k nim: „Byla mi dána veškerá pravomoc na nebi i na zemi. Jděte tedy a činite učedníky ze všech národů, křtíte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a učte je zachovávat všecko, co jsem vám přikázal. A hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.““

¹² POKORNÝ, P., HECKEL, U. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Praha, 2013, s. 619.

¹³ Srv. J 1,26–27: Jan jim odpověděl: „Já křtím vodou. Uprostřed vás stojím, koho vy neznáte – ten, který přichází za mnou; jemu nejsem hoden ani rozvázat řemínek u jeho obuvi.““

že Ježíš je Syn Boží.¹⁴ Tato zpráva čtvrtého evangelisty doplňuje vyprávění synoptiků o Janu Křtiteli a jeho svědectví o Ježíši, kde také zaznívá srovnání křtů, kterých byly tyto dvě postavy iniciátory. Ve všech těchto záznamech jde o to, že Ježíš převyší Jana tím, že bude křtít Duchem svatým a ohněm.¹⁵

Třetí kapitola popisuje setkání Ježíše s farizejem Nikodémem, členem rady. Ježíšův křest Duchem svatým, jak ho předpověděl Jan, znamenal pro evangelistu pozvednutí člověka na dítě Boží¹⁶ mocí Ducha svatého. Toto chápání přenáší i do Ježíšova rozhovoru s Nikodémem ve 3. kapitole. Tento důraz zaznívá zvláště v 5. verši: „Narodit se z vody a z Ducha“.¹⁷ Což je jasná narážka na křest.

Ve druhé části třetí kapitoly a na počátku čtvrté nalézáme odkazy na to, že Ježíš sám osobně na různých místech křtil.¹⁸

Symbol vody je v Janově evangeliu často spojován s Duchem svatým a se křtem. Tak je tomu například při setkání Ježíše se samařankou.¹⁹

Dalším úsekem Janova evangelia, kde se vyskytuje možný náznak křtu, je Ježíšův výrok, který pronesl „v poslední, velký den svátků“ – slavnosti stánků.²⁰ V dalším verši evangelista píše, že to řekl o Duchu.²¹ Takže živá voda se vztahuje prvořadě k Duchu. Ducha daruje oslavený Ježíš. V okamžiku své smrti odevzdá Ducha, což je potvrzeno i vodou, která vytryskne z jeho probodeného boku.²²

¹⁴ Srv. J 1,33–34: „A já jsem stále nevěděl, kdo to je, ale ten, který mě poslal křtít vodou, mi řekl: ‚Na koho patříš sestupovat Ducha a zůstat na něm, to je ten, který křtí Duchem svatým.‘ Já jsem to viděl a dosvědčuji, že toto je Syn Boží.“

¹⁵ Srv. Mk 1,8 [bez „ohně“]; Mt 3,11; L 3,16.

¹⁶ Srv. J 1,12: „Těm pak, kteří ho přijali a věří v jeho jméno, dal moc stát se Božími dětmi.“

¹⁷ Srv. J 3,5: „Ježíš odpověděl: ‚Amen, amen, pravím tobě, nenarodí-li se kdo z vody a z Ducha, nemůže vejít do království Božího.‘“

¹⁸ Srv. J 3,22–23.26; J 4,1–2.

¹⁹ Srv. J 4,10–14: „Ježíš jí odpověděl: ‚Kdybys znala, co dává Bůh, a věděla, kdo ti říká, abys mu dala pít, požádala bys ty jeho, a on by ti dal vodu živou.‘ Žena mu řekla: ‚Pane, ani vědro nemáš a studna je hluboká, kde tedy vezmeš tu živou vodu? Jsi snad větší než náš praotec Jákob, který nám tuto studnu dal? Sám z ní pil, stejně jako jeho synové i jeho stáda.‘ Ježíš jí odpověděl: ‚Každý, kdo pije tuto vodu, bude mít opět žízeň. Kdo by se však napil vody, kterou mu dám já, nebude žíznit navěky. Voda, kterou mu dám, stane se v něm pramenem, vyvěrajícím k životu věčnému.‘“

²⁰ Srv. J 7,37: „V poslední, velký den svátků Ježíš vystoupil a zvolal: ‚Jestliže kdo žízní, ať přijde ke mně a pije! Kdo věří ve mne, proud živé vody poplyne z jeho nitra, jak praví Písmo.‘“

²¹ Srv. J 7,39: „To řekl o Duchu, jež měli přijmout ti, kteří v něj uvěřili. Dosud totiž Duch svatý nebyl dán, neboť Ježíš ještě nebyl oslaven.“

²² Srv. J 19,34: „... ale jeden z vojáků mu probodl kopím bok; a ihned vyšla krev a voda.“

Při uzdravení slepého od narození u rybníku Siloe v deváté kapitole Janova evangelia je důraz kladen na to, že slepý počíná vidět hned poté, co se v rybníku umyje.²³ Vyjadřuje se tím léčivá síla vody. Předcházející pomazání očí blátem může být významově spojeno s křestním pomazáním.²⁴ Evangelista si dává záležet, aby přeložil jméno rybníka s uzdravující vodou – znamená „Poslaný“. To může naznačit spojení vody s osobou Ježíše, který je poslaný Otcem.

V desáté kapitole je jenom krátká zmínka o tom, že Ježíš před pronásledováním odešel tam, kde Jan křtil.²⁵

Určitě za zmínku stojí epizoda s mytím nohou,²⁶ kdy Ježíš u poslední večeře vstává, aby prokázal učedníkům službu lásky. Ten, který si je vědom toho, že je Mistrem a Pánem,²⁷ koná podřadnou práci umývání nohou. Ta byla často svěřena domácím služebníkům. V tomto Ježíšově symbolickém činu je v první řadě obsažen příklad pokorné služby pro učedníky. Dá s v tom vyčíst náznak svátosti smíření,²⁸ ale asi nejvíce to připomíná křest. Důvodem domněnky, že v popisu události umytí nohou evangelista naráží na praxi křtu,²⁹ je Ježíšova reakce na Petrovo odmítnutí umytí, že neumyje-li mu nohy, nebude s ním „mít podíl“.³⁰

V devatenácté kapitole je Ježíš ukřižován. V nadcházející sobotu nemohly viset na křížích žádná těla,³¹ proto vojáci potřebovali urychlit proces umírání u dvou zločinců, kteří byli s Ježíšem ukřižováni, tím, že jim zlámali kosti. U Ježíše to už nebylo třeba. Pouze jeden z vojáků probodl Ježíšovi kopím bok, což mělo být potvrzením jeho smrti – a z něj

²³ Srv. J 9,7-8: „Když to řekl, plivl na zem, udělal ze sliny bláto, potřel slepému tím blátem oči a řekl mu: ‚Jdi, umyj se v rybníce Siloe.‘ (To jméno znamená Poslaný.) On tedy šel, umyl se, a když se vrátil, viděl.“

²⁴ Srv. J 9,6: „Když to řekl, plivl na zem, udělal ze sliny bláto, potřel slepému tím blátem oči.“

²⁵ Srv. J 10,39-40: „Opět se ho chtěli zmocnit, on jim však unikl. Odešel znovu na druhý břeh Jordánu, na místo, kde dříve křtil Jan, a tam se zdržoval.“

²⁶ Srv. J 13,4-5: „...odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásal se; pak nalil vodu do umyvadla a začal učedníkům umývat nohy a utírat je plátnem, jímž byl přepásán.“

²⁷ Srv. J 13,13: „Nazýváte mě Mistrem a Pánem, a máte pravdu: Skutečně jsem.“

²⁸ Srv. J 13,10: „Ježíš mu řekl: ‚Kdo je vykoupán, nepotřebuje než nohy umýt, neboť je celý čistý. I vy jste čistí, ale ne všichni.‘“

²⁹ BROWN, R. I. *The Gospel According to John (13–21): introduction, translation, and notes*. Garden City, N.Y., 1970, s. 565-566: „...is mentioned in a baptismal context ...“

³⁰ Srv. J 13,9: „Petr mu řekl: ‚Nikdy mi nebudeš mýt nohy!‘ Ježíš odpověděl: ‚Jestliže tě neumyji, nebudeš mít se mnou podíl.‘“

³¹ Srv. J 19,31: „Poněvadž byl den přípravy a těla nesměla zůstat přes sobotu na kříži...“

vyšla krev a voda.³² Tento popis události, který evangelista popisuje jako „pravdivé svědectví,³³ na kterém si evangelista zakládá, má pro něj symbolický význam.

Předtím než Jan Křtitel srovnal svůj křest s Ježíšovým, poukázal na něj jako na Božího Beránka, „který snímá hřích světa“.³⁴ V 19. kapitole najdeme zmínku, že Ježíšovi nebyla zlomena žádná kost,³⁵ tak jako beránkovi, jehož krev měla ochránit před zhoubcem, který hubil vše prvorozené v egyptské zemi.³⁶ Tento beránek byl na připomínku této události každoročně zabíjen v chrámě. A Ježíš byl odsouzen právě v době, kdy se beránci zabíjeli pro slavení Pesachu. Tato inkluze v Janově evangeliu může osvětlit, že křest, jak jej přináší Kristus, získává svou účinnost v jeho smrti na kříži.

1.4 Shrnutí učení Janova evangelia o křtu

Ve čtvrtém evangeliu je možno vysledovat prvky, ze kterých se v prvotní církvi vyvinula praxe křesťanské iniciace spojená s rituální očišťovnou od hříchů, za nutného spolupůsobení Ducha svatého, kterého daroval křesťanům Ježíš Kristus. Evangelista v době vzniku svého díla tuto praxi jistě znal a nemohl na ni nemyslet a nespojit ji – alespoň náznakově – s okamžiky v Ježíšově pozemském působení, o kterých věděl, že měly na utváření této praxe zásadní vliv. Ve srovnání se synoptiky je zde těch míst, které je možno považovat za narážku na křest, mnohem více.

1.5 Skutky apoštolů

V souvislosti s uvedenými slovy Pána Ježíše Krista v závěru Matoušova evangelia bylo přirozené, že apoštolská církev uvedené výzvy důsledně naplňovala.

Ve Skutcích apoštolů, které jsou pokračováním Lukášova evangelia, se dovídáme, kdo byl pokřtěn a jak byl křest prováděn.

Hned o Letnicích po naplnění Duchem svatým bylo zvěstováno Boží slovo, aby posluchači uvěřili v Pána Ježíše Krista. Posluchači se pak obrátili na Petra a další apoštoly

³² Srv. J 19,32-34: „Přišli tedy vojáci a zlámali kosti prvnímu i druhému, kteří byli ukřižováni s ním. Když přišli k Ježíšovi a viděli, že je již mrtev, kosti mu nelámali, ale jeden z vojáků mu probodl kopím bok; a ihned vyšla krev a voda.“

³³ Srv. J 19,35: „A ten, který to viděl, vydal o tom svědectví, a jeho svědectví je pravdivé; on ví, že mluví pravdu, abyste i vy uvěřili.“

³⁴ Srv. J 19,29: „Druhého dne spatřil Jan Ježíše, jak jde k němu, a řekl: ‚Hle, beránek Boží, který snímá hřích světa.‘“

³⁵ Srv. J 19,36: „Neboť se to stalo, aby se naplnilo Písmo: ‚Ani kost mu nebude zlomena.‘“

³⁶ Srv. Ex 12,7.12.23; 12,46; Nm 9,12.

s tím, co mají dále dělat.³⁷ Petr jim oznámil, že se mají obrátit a mají se nechat ve jménu Mesiáše pokřtít na odpuštění hříchů.³⁸ Dále se uvádí, že ti, kdo přijali jeho slovo, což se dá vykládat jako ti, co uvěřili, byli ihned pokřtěni.³⁹

Tady se ustupuje od potřeby činit pokání. Možná to je odlišnost českého překladu, protože třeba v Recovery Version Nového Zákona, vycházející zpětně z řeckého textu, Petr říká: „Kajte se“ (angl. *repent*).⁴⁰ Ve Skutcích se mnohokrát setkáváme s tím, že byl někdo pokřtěn ihned po tom, co uvěřil.

Po Štěpánově ukamenování⁴¹ se ti, kdo kázali evangelium, rozprchli, a začali kázat evangelium všude, kam přišli.⁴² Jedním z nich byl Filip, který utekl do Samaří.⁴³ Lidé, kteří uvěřili Filipově zvěsti o Božím království a Ježíši Kristu, se nechali pokřtít.⁴⁴ Avšak nebyli pokřtěni v Duchu svatém, pouze ve jménu Pána Ježíše.⁴⁵ Proto byli za nimi vysláni Petr a Jan, aby na ně vkládali ruce a dostali Ducha svatého.⁴⁶ Toto připomíná pozdější praxi, kdy jeden představený (Filip) křtí a jiní, vyšší, (Petr a Jan) biřmují. Nenalézáme zde pokyn k činění pokání.

V další Filipově epizodě Filip pokřtil etiopského dvořana ihned po tom, co uvěřil v Ježíše Krista.⁴⁷ Křest byl proveden tak, že oba muži sestoupili do vody, která byla poblíž cesty, po které putoval jejich kočár.

Pokřtění Saulovo (Pavlovo) je poněkud zvláštní, protože měl přímé osobní setkání s Ježíšem,⁴⁸ neposlouchal někoho, jak mu o něm vypráví. Saul dočasně oslepl a byl za ním poslán Ananiáš, aby jej pokřtil.⁴⁹

³⁷ Srv. Sk 2,37: „Když to slyšeli, byli zasaženi v srdci a řekli Petrovi i ostatním apoštolům: ‚Co máme dělat, bratři?‘“

³⁸ Srv. Sk 2,38: „Petr jim odpověděl: ‚Obráťte se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostanete dar Ducha svatého.‘“

³⁹ Srv. Sk 2,41: „Ti, kteří přijali jeho slovo, byli pokřtěni a přidalo se k nim toho dne na tři tisíce lidí.“

⁴⁰ *The New Testament. Recovery Version*. USA, 1991, s. 486.

⁴¹ Srv. Sk 7,60: „Pak klesl na kolena a zvolal mocným hlasem: ‚Pane, odpusť jim tento hřích!‘ To řekl a zemřel.“

⁴² Srv. Sk 8,4: „Ti, kteří se z Jeruzaléma rozprchli, začali kázat evangelium všude, kam přišli.“

⁴³ Srv. Sk 8,5: „Filip odešel do města Samaří a zvěstoval tam Krista.“

⁴⁴ Srv. Sk 8,12: „Ale když uvěřili Filipově zvěsti o Božím království a o Ježíši Kristu, dávali se pokřtít muži i ženy.“

⁴⁵ Srv. Sk 8,16: „neboť ještě na nikoho z nich neseštopil; byli jen pokřtěni ve jméno Pána Ježíše.“

⁴⁶ Srv. Sk 8,17: „Petr a Jan tedy na ně vložili ruce a oni přijali Ducha svatého.“

⁴⁷ Srv. Sk 8,36-38: „Jak pokračovali v cestě, přijeli k místu, kde byla voda. Dvořan řekl: ‚Zde je voda. Co brání, abych byl pokřtěn?‘ Filip mu řekl: ‚Jestliže věříš celým svým srdcem, nic tomu nebrání.‘ Dal zastavit vůz a oba, Filip i dvořan, sestoupili do vody a Filip jej pokřtil.“

Zvláštní úkaz popisuje závěr desáté kapitoly. Když Petr mluvil k lidem, ještě v průběhu jeho řeči sestoupil na jeho posluchače pohany Duch svatý.⁵⁰ Po skončení Petrovy řeči byli všichni pokřtěni.⁵¹ Jako by nejprve na účastníky sestoupil Duch svatý, a pak teprve následoval samotný křest.

V synagoze v Pisidské Antiochii Pavel hovořil o Janově křtu a o tom, jak vyzýval k odvrácení od svých hříchů.⁵² I přesto se dále pokračovalo v praxi křtít ihned po tom, co dotyčný uvěřil. Ve Filipách Pavel mluvil k ženám na břehu řeky,⁵³ poslouchala je i žena jménem Lýdie, přijala, co Pavel zvěstoval, a nechala se se všemi z jejího domu pokřtít.⁵⁴

Ve známé epizodě se žalárníkem, když se jich po vyvedení z vězení žalárník ptal, co má dělat,⁵⁵ tak mu řekli, ať uvěří v Pána Ježíše s tím, že bude spasen on i všichni v jeho domě.⁵⁶ Začali žalárníkovi i jeho rodině zvěstovat Boží slovo. Žalárníkovo jednání se změnilo, očistil jim rány a on i všichni v jeho rodině se nechali pokřtít.⁵⁷

V Korintu Pavlovu slovu uvěřil Krispus, představený synagogy, a nechal se s celou rodinou pokřtít a přidalo se k němu mnoho Korint'anů.⁵⁸ Tady je vidět jasné pořadí – slyšet slovo Páně, uvěřit Pánu Ježíši a jako věřící být pokřtěn.

Mnoho let po smrti Jana Křtitele se Pavel na své třetí apoštolské cestě setkává v Efesu s učedníky, kteří nevěděli nic o přijetí Ducha svatého. Pavel se jich ptal, jakým křtem byli pokřtěni, a když zjistil, že pouze křtem Janovým, vysvětlil jim, že Jan vybízel, aby uvěřili k toho, co přijde po něm, v Ježíše Krista. Když jim to vysvětlil, nechali se pokřtít ve jménu

⁴⁸ Srv. Sk 9,4: „Padl na zem a uslyšel hlas: ‚Saule, Saule, proč mne pronásleduješ?‘“

⁴⁹ Srv. Sk 9,17-18: „Ananiáš šel, vstoupil do toho domu, vložil na Saula ruce a řekl: ‚Saule, můj bratře, posílá mě k tobě Pán – ten Ježíš, který se ti zjevil na tvé cestě; chce, abys opět viděl a byl naplněn Duchem svatým.‘ Tu jako by mu z očí spadly šupiny, zase viděl a hned se dal pokřtít.“

⁵⁰ Srv. Sk 9,44-45: „Ještě když Petr mluvil, sestoupil Duch svatý na všechny, kteří tu řeč slyšeli. Bratří židovského původu, kteří přišli s Petrem, žasli, že i pohanům byl dán dar Ducha svatého.“

⁵¹ Srv. Sk 9,48: „A dal pokyn, aby byli pokřtěni ve jménu Ježíše Krista.“

⁵² Srv. Sk 13,24: „Před jeho vystoupením kázal Jan všemu izraelskému lidu, aby se odvrátili od svých hříchů a dali se pokřtít.“

⁵³ Srv. Sk. 16,13: „V sobotu jsme vyšli za bránu k řece, protože jsme se domnívali, že tam bude modlitebna; posadili jsme se a mluvili k ženám, které se tam sešly.“

⁵⁴ Srv. Sk. 16,14-15: „Poslouchala nás i jedna žena jménem Lýdie, obchodnice s purpurem z města Thyatir, která věřila v jediného Boha. Pán jí otevřel srdce, aby přijala, co Pavel zvěstoval. Když byla ona a všichni z jejího domu pokřtěni, ...“

⁵⁵ Srv. Sk 16,30: „Pak je vyvedl ven a řekl: ‚Bohové a páni, co mám dělat, abych byl zachráněn?‘“

⁵⁶ Srv. Sk 16,31: „Oni mu řekli: ‚Věř v Pána Ježíše, a budeš spasen ty i všichni, kdo jsou v tvém domě.‘“

⁵⁷ Srv. Sk. 16,33: „Ještě v tu noční chvíli se jich ujal, očistil jim rány a hned se dal se všemi svými lidmi pokřtít.“

⁵⁸ Srv. Sk 18,8.

Ježíše Krista.⁵⁹ Zase to připomíná pozdější praxi, kdy byl nejprve přijat křest, a pak následovalo bířmování.

Ve dvacáté druhé kapitole sám Pavel vypráví, jak to bylo s jeho křtem, jak byl k němu vyzván.⁶⁰

1.6 Shrnutí učení o křtu ve Skutcích apoštolů

Ve Skutcích apoštolů je nezbytné pro křest uvěřit v Pána Ježíše, na činění pokání, ke kterému bylo vyzýváno v evangeliích prostřednictvím jak Jana, tak samotného Ježíše, se až tak netrvá. Určitě je zajímavá zmínka o tom, že někteří nebyli pokřtěni ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého, jak je vyzýváno v závěru Matoušova evangelia, ale ve jménu Ježíše. I apoštol Pavel takto křtil. Způsob křtu byl zmíněn pouze u Filipova křtu etiopského dvořany, kdy oba sestoupili do vody. Pavel ve Filipách mluvil ženě Lýdii na břehu řeky a pak se nechala se všemi v jejím domě pokřtít, sestoupení do řeky ale zmíněno není.

1.7 Křest v listech apoštolů

Ve Skutcích apoštolů se dovídáme, kdo byl pokřtěn a jak byl křest prováděn. V listech apoštolů jsme informováni o významu křtu. Nejprve pojednáme souhrnně o Pavlových a pseudo-Pavlových listech, poté o ostatních novozákonních epištolách.

V listu Římanům píše apoštol Pavel o duchovní skutečnosti, která za křtem stojí.⁶¹ Tyto verše nám jedinečným způsobem poukazují na symboliku křtu. V něm totiž nejde o nějaký slavnostní obřad při vstupu do života. Tím méně o nějaký magický úkon, který zajišťuje šťastnou budoucnost. Za křtem je názorná duchovní symbolika. Apoštol Pavel poukazuje na to, že ponořením věřící svědčí o svém ztotožnění s Kristem v jeho smrti. Ponoření do vody odkazuje na hrob, kde skončil dosavadní život pokřtěného, a tudíž hříšný způsob života. Následně pak povstání z vody dokládá, že věřící vykročil k novému životu s Kristem.

⁵⁹ Srv. Sk 19,3-5: „Pavel řekl: ‚Jakým křtem jste tedy byli pokřtěni?‘ Oni řekli: ‚Křtem Janovým.‘ Tu jim Pavel prohlásil: ‚Jan křtil ty, kteří se odvrátili od svých hříchů, a vybízel lid, aby uvěřili v toho, který přijde po něm – v Ježíše.‘ Když to uslyšeli, dali se pokřtít ve jméno Pána Ježíše. Jakmile na ně Pavel vložil ruce, sestoupil na ně Duch svatý a oni mluvili v prorockém vytržení.“

⁶⁰ Srv. Sk. 22,16: „Nuže neváhej! Vstaň, vzývej jeho jméno a dej se pokřtít, abys byl obmyt ze svých hříchů.“

⁶¹ Srv. Ř 6,3-4: „Nevíte snad, že všichni, kteří jsme pokřtěni v Krista Ježíše, byli jsme pokřtěni v jeho smrt? Byli jsme tedy křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt, abychom – jako Kristus byl vzkříšen z mrtvých slavnou mocí svého Otce – i my vstoupili na cestu nového života.“

Křest je také viditelným vyznáním pro všechny svědky této události. Na pokřtěném je viditelná moc Božího slova. Ono vedlo k pokání a poslušné víře. Na nový život pokřtěného poukazují dva verše, které našemu oddílu předcházejí.⁶²

Křest znamená pohřbení starého člověka, který našel svůj konec v Kristově smrti. Zemřelý se ukládá do hrobu a je tím odstraněn. Nemá už nic společného s tím, v čem žil. Pro všechno, v čem a čemu žil, již neexistuje. Křest tuto skutečnost představuje obrazně. Tak jsme zemřeli s Kristem a jsme s ním pohřbeni a odstraněni.⁶³ Znamená to, že věřící člověk zemřel hříchu. Hřích starého člověka ovládá a panuje nad ním.

V první kapitole 1. listu Korint'ánům Pavel důrazně připomíná hašteřícím se Korint'ánům, že je jeden křest a že nebyli pokřtěni ve jméno Pavlovo a že Ježíš jej neposlal křtít, ale hlásat evangelium.⁶⁴

Pavel připomíná, že především jde o zvěstování evangelia, to je prvořadé a týká se všech. Na podkladě uvěření evangeliu pak má být věřící pokřtěn, ale nezáleží na tom, kdo křest vykoná.

Na počátku desáté kapitoly Pavel uvádí průchod praotců mořem jako předobraz křtu.⁶⁵

Ve dvanácté kapitole Pavel vysvětluje, že je jeden křest Duchem svatým v jedno tělo pro všechny nezávisle na národu či postavení, všichni jsou napojeni Duchem svatým.⁶⁶

Dopis do Galacie pojednává o Zákonu neboli o náboženství, které uspokojuje starého člověka. Tento zákon je jakýmsi dozorcem nad židy, Pavel dokonce píše o zajatcích

⁶² Srv. Ř 6,1-2: „Co tedy máme říci? Že máme dále žít v hříchu, aby se rozhojnila milost? Naprosto ne! Hříchu jsme přece zemřeli – jak bychom v něm mohli dále žít?“

⁶³ Srv. Ř 6,11: „Tak i vy počítejte s tím, že jste mrtvi hříchu, ale živi Bohu v Kristu Ježíši.“

⁶⁴ Srv. 1K 1,13-17: „Je snad Kristus rozdělen? Což byl Pavel za vás ukřižován? Nebo jste byli pokřtěni ve jméno Pavlovo? Děkuji Bohu, že jsem nikoho z vás nepokřtil kromě Krispa a Gaia; tak nemůže nikdo říci, že jste byli pokřtěni v moje jméno. Pokřtil jsem i rodinu Štěpánovu. Jinak už nevím, že bych byl ještě někoho pokřtil. Kristus mě totiž neposlal křtít, ale zvěstovat evangelium, ovšem ne moudrostí slov, aby Kristův kříž nepozbyl smyslu.“

⁶⁵ Srv. 1K 10,1-4: „Chtěl bych vám připomenout, bratří, že naši praotcové byli všichni pod oblakovým sloupem, všichni prošli mořem, všichni byli křtem v oblaku a moři spojeni s Mojžíšem, všichni jedli týž duchovní pokrm a pili týž duchovní nápoj; pili totiž z duchovní skály, která je doprovázela, a tou skálou byl Kristus.“

⁶⁶ Srv. 1K 12,13: „Neboť my všichni, ať Židé či Řekové, ať otroci či svobodní, byli jsme jedním Duchem pokřtěni v jedno tělo a všichni jsme byli napojeni týmž Duchem.“

Zákona. Pokřtění v Krista se tomu to dozorcí vyvlekli a nepodléhají mu nezávisle na tom, jestli to byli židé nebo pohané.⁶⁷

Autor listu Efezským opět zdůrazňuje, že je jeden Bůh a jeden křest, jeden Bůh a Otec, který je nade všemi a skrze všechny působí a je ve všech.⁶⁸

Dále připomíná, že Kristus se za církve obětoval a křtem vodou, která vytryskla z jeho boku, ji očistil.⁶⁹

V listu Koloským je zdůrazněno, že jako Kristus zemřel starému světu a byl vzkříšen, tak i pokřtěný se ponořuje do jeho smrti, umírá starému světu, hříchu, a opět je v Kristu vzkříšen k životu a hříchu zůstává navždy mrtev.⁷⁰

První list Petřův zmiňuje potopu světa za dob Noemových jako předobraz současného křtu, v němž jde o očistu svědomí před Bohem na základě vzkříšení Ježíše Krista.⁷¹

Janovy listy, i když jejich sepsání předcházelo sepsání Janova evangelia,⁷² prokazují své propojení na toto evangelium. V prvním listu Janově vysvětluje pisatel duchovní význam křtu.

Zmínka krve, která vytéká z Ježíšova boku spolu s vodou, poukazuje na eucharistii.⁷³ Pro přítomnost obou dvou tekutin je užitečné srovnat tento úryvek s pasáží z páté kapitoly prvního Janova listu.⁷⁴ Kromě vody a krve máme v kontextu úryvku z 19. kapitoly Janova

⁶⁷ Srv. Ga 3,23-28: „Dokud nepřišla víra, byli jsme zajatci, které zákon střežil pro chvíli, kdy víra měla být zjevena. Zákon byl tedy naším dozorcem až do příchodu Kristova, až do ospravedlnění z víry. Když však přišla víra, nemáme již nad sebou dozorce. Vy všichni jste přece skrze víru syny Božími v Kristu Ježíši. Neboť vy všichni, kteří jste byli pokřtěni v Krista, také jste Krista oblékli. Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou.“

⁶⁸ Srv. Ef 4,4-6: „Jedno tělo a jeden Duch, k jedné naději jste byli povoláni; jeden je Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a Otec všech, který je nade všemi, skrze všechny působí a je ve všech.“

⁶⁹ Srv. Ef 5,25-26: „Kristus zamiloval církve a sám se za ni obětoval, aby ji posvětil a očistil křtem vody a slovem.“

⁷⁰ Srv. Ko 2,20.12-14: „...spolu s Kristem zemřeli mocnostem světa ... S Kristem jste byli ve křtu pohřbeni a spolu s ním také vzkříšeni vírou v Boha, jenž ho svou mocí vzkřísil z mrtvých. Když jste ještě byli mrtvi ve svých vinách a duchovně neobřezáni, probudil nás k životu spolu s ním a všechny viny nám odpustil. Vymazal dlužní úpis, jehož ustanovení svědčila proti nám, a zcela jej zrušil tím, že jej přibil na kříž.“

⁷¹ Srv. 1P 3,20-21: „...ve dnech Noemových. Tenkrát Boží shovívavost vyčkávala s trestem, pokud se stavěl koráb, v němž bylo z vody zachráněno jenom osm lidí. To je předobraz křtu, který nyní zachraňuje vás. Nejde v něm zajisté o odstranění tělesné špíny, nýbrž o dobré svědomí, k němuž se před Bohem zavazujeme – na základě vzkříšení Ježíše Krista.“

⁷² POKORNÝ, P., HECKEL, U. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Praha, 2013, s. 618.

⁷³ Srv. J 6,53.54.55–56.

⁷⁴ Srv. 1J 5,6-8: „To je ten, který přišel skrze vodu a krev: Ježíš Kristus. Ne pouze skrze vodu křtu, ale i skrze krev kříže; a Duch o tom vydává svědectví, neboť Duch jest pravda. Tři jsou, kteří vydávají svědectví – Duch, voda a krev – a ti tři jsou zajedno.“

evangelia⁷⁵ i dva další prvky společné s úryvkem z tohoto dopisu Janova – Ducha a svědectví. Zmínkou proudu krve a vody, který vychází z Ježíšova boku, chce evangelista dosvědčit, že Duch může být dán, protože Ježíš je skutečně mrtvý a svou smrtí získal slávu, kterou měl dříve, než byl svět.⁷⁶ Potvrzení Ježíšovy smrti je paradoxně počátkem života, protože z jeho těla vytéká voda živá, která bude pramenem života pro všechny, kteří v něj uvěří, tak jako pro učedníka, kterého Ježíš miloval. Když Ježíš odevzdává svého Ducha,⁷⁷ naznačuje tím prolepticky, že po svém vzkříšení předá Ducha cíleně svým učedníkům.⁷⁸

1.8 Souhrn učení o křtu v Pavlových a ostatních novozákonních listech

Pavel se věnuje tématu křtu v pěti ze svých sedmi listů. Nepopisuje v nich způsob přijetí křtu či dokonce přípravu na něj, ale vysvětluje, co přijetí křtu pro člověka znamená. Vysvětluje jeho duchovní stránku. Výrazný prvek je ten, že křest je jeden pro všechny, nezávisle na národu či postavení, pro pohany i židy. Všichni jsou napojeni Duchem svatým.

Ostatní epištoly se o křtu zmiňují výrazně méně, v podstatě pouze v prvním listě Petrově a prvním listě Janově. Podobně jako u apoštola Pavla, tak i tady se vysvětluje především význam křtu. Petr srovnává křest s potopou světa, která byla očištěním celého světa s tím, že křest je před Bohem očištěním duchovní, očištěním svědomí. Jan se ve svém prvním listě spolu s vodou mluví i o krvi a Duchu svatém. Voda, která vytryskla z jeho boku, je vodou života a Duch svatý, kterého Ježíš odevzdal Otci je ten, který je dále předáván při jeho vzkříšení.

1.9 Souhrn učení o křtu v Novém Zákoně

V evangeliích je pro křest nutné obrácení a kání se ze svých hříchů. Kde je to zmíněno, tak křest je prováděn sestoupením do vody. Ve skutečích apoštolů se klade důraz na uvěření v Krista. Není zmiňováno pokání. Křest sestoupením do vody je zmíněn pouze u Etiopana. Na více místech je zdůrazněno sestoupení Ducha svatého. V listech se vysvětluje duchovní význam křtu, o způsobu křtu ani o praxi nějaké přípravy na křest se listy nezmiňují.

2 HIPPOLYT ŘÍMSKÝ

Prvním autorem mimo Nový Zákon, který nám přináší informaci o křestním rituálu a období katechumenátu, je Hippolyt Římský. Jeho autorství u jeho neznámějšího díla

⁷⁵ Srv. pozn č. 30.

⁷⁶ Srv. J 17,5: „A nyní ty, Otče, oslav mne svou slávou, kterou jsem měl u tebe, dříve, než byl svět.“

⁷⁷ Srv. J 19,30: „Když Ježíš okusil octa, řekl: ‚Dokonáno jest.‘ A nakloniv hlavu, skonal.“

⁷⁸ Srv. J 20,22: „Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: ‚Přijměte Ducha svatého.‘“

Apoštolská tradice (*Traditio Apostolica* – dále *Trad. Apost.*), ze kterého bude vycházeno, je dnes mnohými zpochybňováno a jako autor se dnes často uvádí ps.-Hippolytos. Richard Čemus v českém vydání *Apoštolské tradice* nicméně uvádí, že přestože „autorství Hippolytovo nelze prohlašovat za zcela jisté, tradiční pojetí je uznává.“⁷⁹

2.1 *Tradicio apostolica*

Nejznámějším Hippolytovým/pseudo-Hippolytovým dílem je dnes *Apoštolská tradice* (latinsky *Traditio apostolica*), která vznikla okolo roku 215. Původní verze je ztracena a je k dispozici pouze v různých verzích: koptské, arabské, etiopské a latinské, které byly objeveny v 19. století. Z toho důvodu není také Hippolytovo autorství vždy jednomyslně uznáváno. Je však možno vycházet z toho, že tyto verze se přes všechny rozdíly zakládají na jednom a téžem pramenném textu, který rekonstruovali G. Dix a B. Botte, nakolik to bylo možné. Po Didaché se jedná o nejdůležitější svědectví o životě a liturgii raně křesťanské obce, počínaje obřadem volby a svěcení biskupů, kněží a jáhnů, eucharistickými modlitbami a rovněž pověřením úřady a službami vdov, lektorů, panen, podjahnů a osob s darem uzdravování. Na základě toho je možné poznat služby a stavy v rané církvi, které se rozvíjely mnohem bohatěji než dnes a které církve oficiálně delegovala. Poté následují způsoby postupu iniciace v obci, kandidatura, katechumenát, křestní ritus, biřmování a eucharistie, ale také podrobný seznam morálně pohoršlivých povolání nebo činností spojených s pohanským kultem bohů, které již křesťan nemohl vykonávat (např. vlastnit nevěstinec, být nevěstkou, hercem, gladiátorem nebo astrologem). Závěr uspořádává další liturgické dění: agapé, půst, pohřeb, časy denní modlitby, katecheze a používání znamení kříže.⁸⁰

Pro tuto práci jsou nejdůležitější pasáže o průběhu katechumenátu a samotný nástin křestní liturgie, které budou srovnávány se současnou praxí.

2.2 *Katechumenát v Apoštolské tradici*

Nejprve je třeba si uvědomit, o jaké kulturní situaci společnosti hovoříme. Nacházíme se v době 3. století po Kristu v době otrokářské společnosti⁸¹ Římského impéria. Proto některé pokyny týkající se otroků, které Hippolyt uvádí, jsou pro dnešní dobu neuskutečnitelné. I postavení muže a ženy ve společnosti je dnes naprosto odlišné. Tehdy

⁷⁹ SrV. HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Apoštolská tradice*. Velehrad, 2000, str. 10.

⁸⁰ DROBNER, H. R. *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha, 2011, s.168.

⁸¹ HELLIE, R. Slavery: chapter Slave-societies In: *Encyclopædia Britannica* [online] [cit. 27.11.2020].

byly ženy na společenském žebříčku níže než muži, byly podřízeny mužům, dnes se obecně vyznává rovnost mezi pohlavími. I pohled na některá zaměstnání je dnes značně odlišný. Oddělení mužů a žen ve společenství věřících bylo součástí kulturního prostředí antiky.⁸²

2.2.1 Představení a prověřování žadatelů o křest

Osoba, která má zájem stát se za pomoci křtu křesťanem a členem křesťanské církve, osloví nejprve nějakou známou osobu ze svého okolí, která již byla dříve přijata do církve, a která jej přivede jako ručitel k zástupci církve, představí jej a dosvědčí způsobilost dané osoby se naučit a pochopit pro něj nové křesťanské učení.⁸³ Představení kandidáta křtu probíhá ne před shromážděním, ale před pověřenou osobou (učitelem), který zjišťuje, proč kandidát uvěřil.⁸⁴

V další stále ještě individuální fázi, než je kandidát připuštěn k naslouchání slovu a k výuce, se prověřuje dosavadní život kandidáta, jestli je otrok nebo svobodný občan a jestli ženatý nebo není.⁸⁵ Pokud se jedná o otroka, zjišťuje se, jestli je jeho pán křesťan nebo pohan. Pokud je to otrok křesťana, jeho pán musí souhlasit s tím, aby jeho otrok byl poučován a byl připravován ke křtu. Navíc musí tento jeho křesťanský pán dosvědčit, jestli je jeho otrok vhodným kandidátem k přijetí do církve. Pokud mu přípravu jeho pán nedovolí nebo nepotvrdí jeho lidské kvality, bude dotyčný kandidát odmítnut.⁸⁶ Pokud je kandidátův pán pohan, bude kandidát přijat k přípravě, ale je upozorněn, aby se choval tak, aby se líbil svému pánu a nedošlo k pomluvám.⁸⁷ Pravděpodobně to znamenalo, aby se nijak proti svému pánu nebouřil a svědomitě vykonával to, co je po něm požadováno.

Dále se zjišťuje rodinný stav kandidáta. Pokud je ženat, je poučen, aby se svojí ženou držel pospolu. Pokud není ženat a třeba žije se ženou, je kandidát poučen, aby nežil

⁸² Srv. *Trad. Apost. 18*: „Věřící se navzájem pozdraví – muži s muži, ženy s ženami. Muži nebudou zdravít ženy.“

⁸³ Srv. *Trad. Apost. 15*: „Ti, kdo je předvedli, o nich dosvědčí, zda jsou způsobilí naslouchat slovu.“

⁸⁴ Srv. *Trad. Apost. 15*: „Ti, kdo jsou poprvé přivedeni, aby naslouchali slovu, ať jsou, dříve, než přijde všechen lid, uvedeni před učitele a tázání, proč uvěřili.“

⁸⁵ Srv. *Trad. Apost. 15*: „Jsou také dotázáni, jaký je jejich život – zda má ženu nebo je otrok.“

⁸⁶ Srv. *Trad. Apost. 15*: „Jestliže je kdo otrokem někoho z věřících a jeho pán mu to dovolí, nechť naslouchá slovu. Když však jeho pán nedosvědčí, že je dobrý, ať je odmítnut.“

⁸⁷ Srv. *Trad. Apost. 15*: „Jestliže je jeho pán pohan, pouč ho, aby se líbil svému pánu a nedošlo k pomluvám.“

nevázaně a stanovil tomuto stavu nápravu, to znamená, aby si danou ženu vzal nebo začal žít osamoceně.⁸⁸

Také za velmi důležité je považováno zjištění, jestli není kandidát posedlý démonem. Instrukce nedovoluje připustit žadatele k naslouchání slovu dříve, než dojde k jeho očištění, resp. zbavení posedlosti démonem.⁸⁹ Způsob, jak takovou posedlost rozpoznat ani jak konkrétně postupovat, autor neuvádí.

Dále se důkladně prověřuje žadatelovo dosavadní zaměstnání,⁹⁰ protože některá zaměstnání mají v sobě zahrnuta například kult pohanských bohů, což je v přímém rozporu s křesťanstvím. Nelze se přece v zaměstnání věnovat jednomu božstvu a mimo zaměstnání druhému. Také zaměstnání v přímém rozporu s křesťanským učením se považují za důvod nepřijetí kandidáta do katechumenátu. U některých zaměstnání se vyžadoval slib, že dotyčný bude vykonávat svou profesi v souladu s křesťanskými morálními zásadami. *Trad. Apost.* uvádí konkrétně několik zaměstnání i se zdůvodněním jejich nevhodnosti.

Mezi naprosto nevhodná zaměstnání patřilo kuplířství, provozování nevěstince či herectví.⁹¹ Kuplířství a vlastnění nevěstince odporuje základním zásadám křesťanství. Negativní postoj prvotních křesťanů k hercům a divadlu vycházel z těsné souvislosti divadla a modloslužby. Podrobně to vysvětluje Tertulián ve svém pojednání *O hrách*.⁹²

Veškerá zaměstnání spojená s organizací a průběhem her, ať jsou to vozatajské závody nebo gladiátorské zápasy, jsou nepřístupná. Týkalo se to vozatajů, účastníku zápasů, lovců v aréně, gladiátorů a jejich učitelů i samotných organizátorů všech těchto aktivit.⁹³ Při takových akcích umírali lidé, mnoho křesťanů bylo obětováno v arénách a uctívali se při tom pohanská božstva.

⁸⁸ Srv. *Trad. Apost. 15*: „Když má někdo ženu nebo žena muže, ať jsou poučeni, že mají držet spolu – muž se ženou a žena s mužem. Když však někdo nežije s ženou, ať je poučen, aby nežil nevázaně, ale aby si vzal ženu podle zákona, nebo zůstal tak, jak je.“

⁸⁹ Srv. *Trad. Apost. 15*: „Jestliže je někdo posedlý démonem, ať nenaslouchá slovu nauky, dokud není očištěn.“

⁹⁰ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Ať je těm, kteří jsou přivedeni k poučení, položena otázka ohledně jejich činnosti a zaměstnání, která vykonávají.“

⁹¹ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Je-li někdo kuplíř nebo majitel nevěstince, buď toho nechá, nebo bude odmítnut. Je-li kdo herec nebo koná divadelní představení v divadle, buď toho nechá, nebo bude odmítnut.“

⁹² Srv. TERTULLIANUS. *O hrách: De spectaculis*. Praha, 2004, 3.kap: „...nešťastný muž, který by vešel do jakéhokoliv shromáždění bezbožných, stál na jakémkoliv cestě hříšných a seděl na jakémkoliv lavici zla...“

⁹³ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Podobně vozataj, ten, kdo zápasí a účastní se zápasů, toho buď nechá, nebo bude odmítnut. Gladiátor, ten, kdo učí gladiátory zápasit, lovec, který se účastní lovu v aréně, nebo publicus ve věci gladiátorských zápasů toho buď nechá, nebo bude odmítnut.“

Vyloučení jsou také pohanští kněží, strážci model a lidé, kteří se věnují čarování, věštění, astrologii, vykládání snů či výrobě amuletů. Je zajímavé, že do stejné kategorie zahrnuje Hippolyt i penězokazce.⁹⁴ Autor zřejmě naráží na přímý pokyn, který dal Ježíš Kristus.⁹⁵ A penězokazectví je činnost, která okrádá stát.

Že bude odmítnuta nevěstka je pochopitelné. Dále Hippolyt uvádí poněkud zastřeně člověka zvráceného, zmrzačeného nebo člověka, který dělá zvrácené věci.⁹⁶ Autor českého vydání v poznámce pod čarou toto komentuje, že by se mohlo jednat o transvestitu či homosexuála, za zmrzačeného muže považuje kastrovaného muže.⁹⁷

Voják nesmí složit přísahu, protože ta byla v římské armádě silně prostoupena s římským náboženstvím, a především s úctou k božským císařům. Také nesmí ani na rozkaz zabít člověka, jinak bude odmítnut.⁹⁸ Katechumen, který se chtěl stát vojákem, byl odmítnut.⁹⁹ Tento vztah k vojákům se začal měnit až po konstantinovském obratu.

Pokud byl někdo soudce (měl moc meče) nebo vyšší úředník (nosil purpur), byl odmítnut.¹⁰⁰

Také muž, který nežije s konkubínou v manželství, pokud si ji nevezme za ženu, nebude k poučování a křtu připuštěn.¹⁰¹ Konkubína otrokyně, která se stará o děti svého pána, ale nemá další muže, může být poučována a přijmout křest, pokud má ale i další muže, bude odmítnuta.¹⁰²

⁹⁴ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Ani mág nebude připuštěn ke zkoušce. Zaklínač, astrolog, věštec, vykladač snů, ten, kdo balamutí lid, penězokazec, který okrajuje okraje mincí nebo výrobce amuletů toho buď nechá, nebo bude odmítnut.“

⁹⁵ Srv. Mt 22,21: „Tu jim řekl: ‚Odevzdejte tedy, co je císařovo, císaři, co je Boží, dejte Bohu.‘“

⁹⁶ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Nevěstka, člověk zvrácený, ten, kdo se zmrzačil nebo ten, kdo činí jiné věci, o kterých se nesluší ani mluvit, bude odmítnut. Jsou totiž nečistí.“

⁹⁷ Srv. komentář autorů překladu v Hippolytos, *Apoštolská tradice*, pozn. pod čarou č. 88: „...člověk změkčilý, zženštilý (transvestista, homosexuál?) ...“

⁹⁸ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Voják, který je podřízený, nezabije člověka. Dostane-li k tomu rozkaz, nevykoná ho. Nebude skládat přísahu. Když však nechce, bude odmítnut.“

⁹⁹ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Katechumen, který se chce stát vojákem, bude odmítnut, protože tím pohrdá Bohem.“

¹⁰⁰ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Má-li někdo moc meče nebo je městským státním úředníkem oblékající purpur, buď toho nechá, nebo bude odmítnut.“

¹⁰¹ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Člověk, který žije s konkubínou, ať toho zanechá a vezme si manželku podle zákona, nechce-li však, bude odmítnut.“

¹⁰² Srv. *Trad. Apost. 16*: „Konkubína, jestliže je něčí otrokyně, pečuje o jeho děti a přilnula jenom k němu, bude naslouchat slovu, jinak bude odmítnuta.“

Dále Hippolyt uvádí zaměstnání, která při splnění určitých podmínek mohl kandidát dále vykonávat. Sochař nebo malíř museli slíbit, že nebudou vyrábět modly, jinak budou odmítnuti.¹⁰³

Učitelům se doporučovalo, aby své činnosti zanechali, protože výuka byla často svázána s modloslužbou a základem výuky byly většinou pohanští autoři, avšak pokud kandidát neměl jinou práci, mohl si ji ponechat.¹⁰⁴

Hippolyt si byl vědom, že tento výčet není úplný, proto na závěr části týkající se zaměstnání přicházejících dodává, pokud něco bylo opomenuto, ať se ten, kdo rozhoduje o přijetí do katechumenátu, řídí Duchem svatým.¹⁰⁵

2.2.2 Doba katechumenátu podle *Trad. Apost.*

Hippolyt doporučuje nastavit dobu katechumenátu – naslouchání slova – na tři roky.¹⁰⁶ Pokud však někdo již žije z víry, doporučuje nebrat ohled na čas, ale na jeho obrácení a opravdovost jeho obrácení.¹⁰⁷

2.2.3 Role modlitby v období katechumenátu

V průběhu katechumenátu byli kandidáti provázeni různými modlitbami, někdy spojené s vkládáním rukou či mazáním olejem.

Po skončení výkladu, katecheze, probíhaly společné modlitby katechumenů, a to odděleně od věřících, pravděpodobně mimo místo, kde probíhaly bohoslužby.¹⁰⁸ Ženy byly od mužů striktně oddělovány.¹⁰⁹ Jelikož polibek, který byl součástí udílení pokoje, u nepokřtěných ještě nebyl posvěcený, pozdravení pokoje bylo u katechumenů vynecháváno.¹¹⁰ U věřících, již pokřtěných, se to toto nařízení týkalo udělování pozdravení

¹⁰³ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Je-li kdo sochař nebo malíř, ať je poučen, aby nevyráběl modly: buď toho nechá nebo bude odmítnut.“

¹⁰⁴ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Vyučuje-li kdo děti, je lepší, aby toho zanechal, nemá-li však jinou práci, ať je mu to dovoleno.“

¹⁰⁵ Srv. *Trad. Apost. 16*: „Jestliže jsme opomenuli nějakou věc, sama zaměstnání vás poučí. Máme totiž všichni Ducha Božího.“

¹⁰⁶ Srv. *Trad. Apost. 17*: „Katechumeni budou po tři roky naslouchat slovu.“

¹⁰⁷ Srv. *Trad. Apost. 17*: „Jestliže je někdo obzvlášť horlivý a ve věci dobře stojí, pak ať se nebere ohled na čas, ale jen na obrácení.“

¹⁰⁸ Srv. *Trad. Apost. 18*: „Když učitel dokončí katechezi, budou se katechumeni modlit zvlášť, odděleně od věřících.“

¹⁰⁹ Srv. *Trad. Apost. 18*: „I ženy budou při modlitbě stát odděleně, a to věřící i katechumenky.“

¹¹⁰ Srv. *Trad. Apost. 18*: „Když katechumeni skončí modlitbu, neudělují si polibek pokoje. Jejich polibek ještě není posvěcený.“

pokoje mezi ženami a muži. Z tohoto důvodu stály ženy při bohoslužbách od mužů odděleně.¹¹¹ Všechny ženy musely mít pokrývku hlavy.¹¹²

Po skončení jednotlivé výuky se konají společné modlitby, učitel po nich vkládá na katechumeny ruce, pomodlí se a propustí je.¹¹³ Přitom ruce vkládají nejenom kněží a jáhnové, ale i učitelé laici.¹¹⁴ Zda může být učitel z řad laiků i žena, Hippolyt neuvádí. I v dalších fázích přípravy na křest se na katechumeny vkládají ruce (viz níže).

2.2.4 Křest krví

Hippolyt dále řeší otázku, jak to bude s katechumenem, který pro svoji víru zemře násilnou smrtí. Pokud bude zatčen, vyslýchán a zabit i když mu nejsou ještě odpuštěny hříchy, bude ospravedlněn. Přijal tzv. křest krví.¹¹⁵

2.3 Období bezprostřední přípravy na křest

Katechumeni, již dostatečně připravení a vybraní pro to, aby přijali křest, byli před svým křtem nazýváni vyvolení.¹¹⁶ Opět se důkladně prověřuje jejich život, zda jsou hodni přijmout křest.¹¹⁷ Prověřuje se, jestli žili počestně a konali dobré skutky milosrdenství.¹¹⁸ Hlavním svědkem života katechumena je jeho ručitel, který ho do církve přivedl. Pokud dosvědčí kvalitu křesťanského života žadatele o křest, může se katechumen bezprostředně připravovat na přijetí křtu.¹¹⁹

Vyvolení jsou v tomto období odděleni od ostatních katechumenů a probíhá intenzivní očišťování od zlých duchů. Denně se na ně vkládají ruce¹²⁰ a závěrečný exorcismus vykonává samotný biskup.¹²¹

¹¹¹ Srv. komentář autorů překladu v Hippolytos, *Apoštolská tradice*, pozn. pod čarou č. 98.

¹¹² Srv. *Trad. Apost.* 18: „Všechny ženy si pokryjí hlavu příkrývkou, ale ne pouze něčím takovým, jako je síťka. To není závoj.“

¹¹³ Srv. *Trad. Apost.* 19: „Učitel po modlitbě vloží ruce na katechumeny, pomodlí se a propustí je.“

¹¹⁴ Srv. *Trad. Apost.* 19: „Bude tak konat, ať už ten, kdo dává poučení, je klerik nebo laik.“

¹¹⁵ Srv. *Trad. Apost.* 19: „Když je katechumen zatčen pro jméno Páně, ať není zneklidněn kvůli svědectví. Když je na něm spácháno násilí a je zabit a jeho hříchy nejsou ještě odpuštěny, bude ospravedlněn, přijal totiž křest ve své krvi.“

¹¹⁶ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Když jsou vyvoleni...“

¹¹⁷ Srv. *Trad. Apost.* 20: „... vyvolení ti, kteří mají přijmout křest, ať je prověřován jejich život.“

¹¹⁸ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Zda žili, dokud byli katechumeny, v počestnosti, ctili vdovy, navštěvovali nemocné, činili dobro.“

¹¹⁹ Srv. *Trad. Apost.* 20: „A ti, kteří je přivedli, o nich vydají svědectví: konal tímto způsobem, ať naslouchá evangeliu.“

¹²⁰ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Od toho času, kdy byli odděleni, se na ně denně vkládají ruce, dokud nebudou exorcizováni.“

2.3.1 Důvody pro odložení křtu

U muže, pokud nebyl dostatečně očištěn a zbaven zlých duchů, se křest odloží. Zdůvodňuje se to tím, že nevyslechl slovo s vírou.¹²² U žen přistupuje k tomuto důvodu ještě druhý, a to menstruace.¹²³ Ve Starém Zákoně byla žena v průběhu svých dnů považovaná za nečistou.¹²⁴ Druhým obvyklým termínem křtu byla slavnost Seslání Ducha svatého.

2.3.2 Svatý týden

Od čtvrtka probíhá nejintenzivnější příprava na křest, který vyvolení plánují přijmout v neděli brzy ráno. Vyvolení jsou pro očištění poučováni, aby stali svobodnými (Hippolyt naznačuje očišťující sílu slova Božího).¹²⁵ Ve čtvrtek se čekatelé vykoupali. Překladatel uvádí, že toto upozornění je činěno s ohledem na úroveň hygienických antických norem.¹²⁶

V pátek pokračuje příprava pomocí postu¹²⁷ jako příprava na další velké očišťování, které probíhá v sobotu pod vedením biskupa.¹²⁸ Vyvolení se modlí vkleče a biskup na ně vkládá ruce a postupně je očišťuje od všech zlých duchů.¹²⁹ Na očišťování se klade opravdu velký důraz.

Po skončení biskup vyvolenému dýchne na jeho tvář a označí jej křížem na čelo, uši a nos a pozvedne je.¹³⁰ Vyvolení se dále připravují pomocí naslouchání písmu a celou noc

¹²¹ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Když se přiblížil den, kdy mají být křtěni, každého z nich exorcizuje biskup, aby věděl, jestli je čist.“

¹²² Srv. *Trad. Apost.* 20: „Jestli není dobrý nebo není čist, ať je mu poskytnut odklad, protože nevyslechl slovo s vírou a je nepřijatelné, aby v sobě stále ukrýval jiného ducha.“

¹²³ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Jestli má žena menstruaci, ať je jí také poskytnut odklad a přijme křest v jiný den.“

¹²⁴ Srv. Lv 12,2: bude nečistá jako v době svého obvyklého krváčení.

¹²⁵ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Křtěnci budou poučováni, aby byli očištěni, aby se stali svobodnými,…”

¹²⁶ Srv. Hippolytos, *Apoštolská tradice*, pozn. pod čarou č. 110: „Hygienická pravidla antiky nebyla tak jednoznačná, jak je známe dnes, proto toto zdůraznění.“

¹²⁷ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Katechumeni se v pátek postí.“

¹²⁸ Srv. *Trad. Apost.* 20: „V sobotu se podle vůle biskupa shromáždí ti, kteří přijmou křest na jednom místě.“

¹²⁹ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Biskup všechny vyzve k modlitbě a pokleknutí. Vkládá na ně ruce, exorcizuje je ode všech cizích nepřátelských duchů, aby od nich utekli a už se do nich nevraceli.“

¹³⁰ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Když skončí exorcismus, dýchne na jejich tvář a označí jim křížem čelo, uši a nos a pozvedne je.“

bdí.¹³¹ Nemají u sebe nic mít, pouze to, co každý za sebe přinese druhý den jako nějaké dary k eucharistii.¹³²

2.4 Průběh samotného křtu

Hlavní obřady křtu se ve třetím století konaly o brzkém nedělním ránu.¹³³ Začíná se žehnáním vody.¹³⁴ Mimo případů nutnosti je třeba použít vyvěrající vodu nebo vodu tekoucí shora.¹³⁵ Křest byl prováděn ponořením (viz níže). Místem křtu byla piscina. Bývala umístěna v podlaze, jakýsi bazén s křestní vodou a sestupovalo se do ní po schodech. Nejdříve se křtily malé děti.¹³⁶ Pokud ještě nemluvily samy, mluvili za ně rodiče nebo někdo z jejich příbuzných.¹³⁷ Text poukazuje na praxi církve křtít i malé děti (nemluvňata). Pak byli křtěni muži. Nakonec byly křtěny ženy,¹³⁸ které si nesměly dolů do vody s sebou nic vzít, ani šperky, a musely mít rozpuštěné vlasy.¹³⁹ Při křtu si nemohl dolů do vody s sebou nikdo nic vzít.¹⁴⁰ V antické církvi byl katechumen při udílení křtu nahý. Ve spojitosti s předcházejícím exorcismem se nabízí velmi výmluvný symbol této nahoty: katechumen se všeho zřekl a odložil vše pro Boha. Řecké slovo *baptidzein*, od něhož je odvozen i latinský ekvivalent, znamená původně ponořit, a až odvozeně a přeneseně křtít. Biskup mezitím žehná dva různé oleje, jeden je olej díkyčinění a druhý je olej exorcistní.¹⁴¹

Oleji exorcismu odpovídá dnes olej katechumenů. Nejedná se o vyhánění zlých duchů, ale je to prosba o jakousi posilu a vytrvalost v zápase se zlem. Pomazání olejem exorcismu se dělo na znamení zápasu se Zlým. Při antických hrách byli zápasníci namazáni olejem. Stali se tak kluzkými a šance na výhru se zvětšovala. Tak i křesťané měli bojovat se Zlým a pomazání bylo znamením jejich připravenosti k vnitřnímu zápasu. Tyto oleje při křtu

¹³¹ Srv. *Trad. Apost.* 20: „Katechumeni celou noc bdí a je jim čteno z Písma a připravují se na křest.“

¹³² Srv. *Trad. Apost.* 20: „Křtěnci ať nic s sebou nenosí, kromě toho, co každý za sebe přinese k eucharistii. Neboť se sluší, aby ti, kteří se stali hodnými, také přinesli obětní dary.“

¹³³ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Časně z rána...“

¹³⁴ Srv. *Trad. Apost.* 21: „...se koná modlitba nad vodou.“

¹³⁵ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Voda ať vyvěrá z pramene nebo teče shora. Použij tento způsob, mimo případ nutnosti. Je-li nutnost naléhavá a trvalá, použij vodu, jakou nalezneš.“

¹³⁶ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Křtěte nejdříve děti.“

¹³⁷ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Každý, kdo může mluvit za sebe, ať sám mluví. Za ty, kdo nemohou mluvit sami za sebe, ať mluví jejich rodiče anebo někdo z jejich příbuzných.“

¹³⁸ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Potom křtěte muže a potom ženy.“

¹³⁹ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Ty si všechny rozpustíš vlasy a odložíš zlaté a stříbrné šperky, které mají na sobě.“

¹⁴⁰ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Ať si nikdo nebere dolů do vody žádnou věc.“

¹⁴¹ Srv. *Trad. Apost.* 21: „V čase udělování křtu biskup pronáší modlitbu díky nad olejem, který nese v nádobě a nazývá se olej díkyčinění. Pak přinese jiný olej, kterým se exorcizuje a nazývá se olej exorcismu.“

drželi jáhni, kteří stáli při křtu vedle kněze, který udílel křest.¹⁴² Těsně před samotným pokřtěním se vyvolení zříkají Satana a všeho, co by je k němu vázalo.¹⁴³ Po tomto zřeknutí je kněz pomaže olejem exorcismu a předá je křtícímu biskupovi nebo knězi v nádrži.¹⁴⁴ Spolu se křtěncem sestoupí dolu i jáhen a začíná samotný křest.¹⁴⁵ Křtěnec pronáší vyznání víry, když odpovídá na tři zásadní otázky, týkající se víry. Po každé odpovědi věřím je křtěnec ponořen do vody.¹⁴⁶ Po vystoupení z vody pomaže kněz novokřtěnce olejem díkuvzdání.¹⁴⁷ Teprve pak se novokřtěnci obléknou a společně vstoupí do kostela.¹⁴⁸ Baptisterium, prostor sloužící ke křtu, byl umístěn mimo hlavní prostor chrámu, častokrát úplně v samostatné malé budově.

Již v hlavním kostele za účasti všech věřících vkládá jednotlivě na nově pokřtěné biskup ruce, modlí se nad nimi¹⁴⁹ a pak je maže olejem posvěcení.¹⁵⁰ Pomazání olejem bylo prováděno vždy jako skutečné pomazání. Způsob pomazání olejem tak, jak jej známe dnes, se vyvinul až později a je spíše označením – pečetí. Zvyk dvojího pomazání posvátným křížem po křtu, rozšířený v římské církvi, usnadnil rozvoj západní praxe: pomazání, udělené knězem nově pokřtěnému bezprostředně po křestním obmytí a těsně spojené se svátostí křtu, je doplňováno druhým pomazáním, které uděluje neofytovi biskup. První pomazání posvátným knězem zůstalo spojeno s obřadem křtu: znamená účast pokřtěného na prorockém, kněžském a královském poslání Kristově. Druhé pomazání,

¹⁴² Srv. *Trad. Apost.* 21: „Jáhen vezme olej exorcismu a postaví se po levé straně kněze. Jiný jáhen vezme olej díkuvzdání a postaví se po pravé straně kněze.“

¹⁴³ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Kněz vezme každého, kdo má přijmout křest, přikáže mu zřeknout se Zlého slovy: ‚Zříkám se tě, Satane, a všeho tvého otroctví i všech tvých skutků.‘“

¹⁴⁴ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Když se každý jednotlivě zřekne, pomaže jej kněz olejem exorcismu se slovy: ‚Ať každý nečistý duch od tebe odejde.‘ A tak ho nahého předá biskupovi nebo knězi, který stojí u křestní vody.“

¹⁴⁵ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Spolu s ním sestoupí jáhen.“

¹⁴⁶ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Když křtěnec sestoupí do vody, ten, kdo ho bude křtít, vloží na něho ruce a ptá se ho: ‚Věříš v Boha, Otce všemohoucího?‘ A křtěnec odpoví: ‚Věřím.‘ A stále s rukou položenou na jeho hlavě, jedenkrát ho ponoří. Pak se zeptá: ‚Věříš v Krista Ježíše, syna Božího, který se narodil z Ducha svatého a z Marie Panny, byl ukřižován za Poncia Piláta, zemřel, byl pohřben a vstal živý z mrtvých třetího dne, vstoupil do nebe a sedí po pravici Otce a přijde soudit živé i mrtvé?‘ A když odpoví: ‚Věřím.‘, opět ho ponoří. Znovu se zeptá: ‚Věříš v Ducha svatého, svatou církev a vzkříšení těla?‘ Křtěnec odpoví: ‚Věřím.‘ A tehdy je potřetí ponořen.“

¹⁴⁷ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Křtěnec vystoupí z vody a kněz jej pomaže posvěceným olejem: ‚Mažu tě posvátným olejem ve jménu Ježíše Krista.‘“

¹⁴⁸ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Potom se jednotlivě osuší, obléknou se a vstoupí do kostela.“

¹⁴⁹ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Biskup na ně vloží ruce: ‚Pane Bože, který jsi tyto učinil hodnými odpuštění hříchů skrze koupel znovuzrození Ducha svatého, sešli na ně svou milost, aby Ti sloužili podle Tvé vůle. Neboť tobě patří sláva, Otci i Synu s Duchem svatým, ve svaté církvi nyní i na věky věků. Amen.‘“

¹⁵⁰ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Pak vylije z ruky olej posvěcení, vloží ruce na hlavu se slovy: ‚Mažu tě svatým olejem ve jménu Pána, Otce všemohoucího, Krista Ježíše a Ducha svatého.‘ Označí ho na čele, políbí a řekne: ‚Pán s tebou.‘ A pomazaný odpoví: ‚I s Duchem tvým.‘ Činí tak s každým jednotlivě.“

udělované biskupem, je znamením plného začlenění křesťana do církevního společenství a plnosti darů Ducha svatého – biřmování. Je-li křest udělován dospělému, zůstává při jediném pomazání po křtu, totiž biřmování. V textu můžeme najít obě základní složky materie biřmování: mazání olejem a vkládání rukou.¹⁵¹

Pak se nově pokřtění společně modlí se všemi věřícími, doposud se modlili odděleně, a také si poprvé udělí pozdravení pokoje políbením.¹⁵² Dále Hippolyt popisuje pokračování bohoslužby. Při eucharistii přinášejí biskupovi dary jáhnové, biskup vzdává na chlebem a kalichem díky a také nad medem a mlékem.¹⁵³ Žehná se i voda pro očištění.¹⁵⁴ Biskup o všem podává výklad. Při přijímání přijímací přijmou mimo krve a těla Páně i vodu a mléko. Hippolyt popisuje i formule, které se u takového přijímání říkají.¹⁵⁵ Věřící se vyzývají, aby dělali dobré věci a líbit se Bohu.¹⁵⁶ O dalších věcech bude poučovat pokřtěné biskup.¹⁵⁷ Důraz se klade na to, aby se lidé mimo církev tato tajemství nedozvěděli.¹⁵⁸ Pro nebezpečí zneužití, špatného pochopení a pronásledování, které v prvotní církvi stále trvalo, nebyly všechny skutečnosti života církve a její praxe zveřejňovány, naopak zůstávaly pro nevěřící tajemstvím.

Je zajímavé, že *Trad. Apost.* neuvádí základní trinitární křtící formuli „Křtím tě ve jménu Otce, i Syna, i Ducha svatého“, ačkoli ve svém díle *Contra Noetum* o Trojici (trias) Hippolyt mluví a uvádí formuli: „Skrze něho poznáváme Otce, věříme v Syna, klaníme se

¹⁵¹ Srv. Hippolytos, *Apoštolská tradice*, pozn. pod čarou č. 132 a 133.

¹⁵² Srv. *Trad. Apost.* 21: „Potom se křtenci modlí společně se všemi věřícími, dokud toto všechno nevykonali, modlili se odděleně. Po modlitbě se udělí políbení pokoje.“

¹⁵³ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Jáhni přinesou biskupovi obětní dary a ten vzdává díky nad chlebem, který je znamením, řecky antitypos, Těla Kristova. Také vzdává díky nad kalichem smíšeného vína s vodou, který je podoběnstvím, co se řecky řekne podoba, krve, která byla vylita za všechny, kteří v něj uvěřili. Podobně vzdává díky nad směsí mléka a medu k naplnění slibu, který dal předkům, když jim přislíbil zemi oplývající mlékem a medem. Kvůli němu dal Kristus své tělo, kterým jsou živeni jako maličci ti, kteří věří. Jeho líbezná slova činí hořkost srdce sladkým.“

¹⁵⁴ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Nakonec žehná vodu, která je přinesena k oběti jako znamení obmytí, aby i vnitřní člověk, což je duše, obdržel to, co tělo.“

¹⁵⁵ Srv. *Trad. Apost.* 21: „O všech těchto věcech podá biskup výklad těm, kteří je přijmou. Láme chléb, podává jednotlivé části a říká: ‚Nebeský chléb v Kristu Ježíši.‘ Ti, kteří přijmou, odpoví: ‚Amen.‘ Při nedostatku kněží drží kalichy i jáhni. Ať tam stojí důstojně a počestně. První ten, který drží kalich s vodou, pak druhý s mlékem a třetí s vínem. Postupně všichni třikrát přijímají a ten, který podává, praví: ‚V Bohu, Otci všemohoucím.‘ Přijímající odpoví: ‚Amen.‘ Další podávající říká: ‚V Pánu Ježíši Kristu.‘ Přijímající odpoví: ‚Amen.‘ Poslední podávající říká: ‚V Duchu svatém a svaté církvi.‘ Přijímající odpoví: ‚Amen.‘“

¹⁵⁶ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Každý tak činí jednotlivě. Po přijetí svátostí se sluší každému konat dobré věci, líbit se Bohu, zdárně vytrvat, věnovat se církvi, činit věrně, co poznal a přijal.“

¹⁵⁷ Srv. *Trad. Apost.* 21: „To jsme Vám v krátkosti předali o svatém křtu a svaté oběti, protože jste již poučení o vzkříšení těla a o ostatním, jak bylo napsáno, ať to v klidu řekne biskup těm, kteří přijali křest.“

¹⁵⁸ Srv. *Trad. Apost.* 21: „Ale ať to nepoznají nevěřící, jestliže nepřijali prvně křest. Neboť to je bílý kamínek, o kterém Jan řekl: ‚Dám mu bílý kamínek a na tom kamínku je napsáno nové jméno, které nezná nikdo než ten, kdo je dostává.‘“

Duchu svatému.“¹⁵⁹ Tento rozpor může právě svědčit o tom, že *Trad. Apost.* nenapsal stejný autor jako autor *Contra Noetum*.

2.5 Shrnutí přípravy na křest podle *Trad. Apost.*

Příprava a přijetí křtu podle *Trad. Apost.* má několik výrazných součástí. Předtím, než je zájemce o přijetí do církve přijat do přípravy a přijetí křtu, se velmi důkladně prověřuje jeho dosavadní život. Mimo to, že se za něj musí někdo zaručit, zkoumá se jeho rodinný stav včetně toho, jestli je to svobodný občan nebo otrok. U svobodného občana bylo tenkrát mnoho zaměstnání, která přímo vylučovala možnost stát se křesťanem. I v průběhu přípravy a především v momentě vstupu do stavu čekatelského se opět prověřuje katechumenův život, zda již žije v souladu s křesťanskými principy.

Druhým výrazným prvkem je od samého počátku přípravy důkladné očišťování od zlých duchů. Exorcismy jsou velmi intenzivní a nakonec samotný biskup prověřuje, jestli je vyvolený očištěn a zda je připraven přijmout křest. Biskup, který má při křtu několik pomocníků, je hlavním celebrantem. Další poučování nově pokřtěných je starostí biskupa stejně jako opatrnost, aby se křesťanská tajemství nedostala k nepovolaným.

¹⁵⁹ POSPÍŠIL C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Praha, 2017, s. 260-261.

3 CYRIL JERUZALÉMSKÝ

Episkopát tohoto Jeruzalémského biskupa spadá do druhé poloviny čtvrtého století, účastnil se druhého ekumenického koncilu v Konstantinopoli v roce 381.¹⁶⁰

Nejcennějším, co Cyril po sobě zanechal, jsou jeho katecheze, které pronesl během postní a velikonoční doby pro kandidáty křtu, a pak pro nově pokřtěné. Byly zapsány a dosáhly proslulosti, protože se vyznačují nejen velkou teologickou, duchovní a stylistickou kvalitou, nýbrž také poskytují dobrý vhled do liturgické praxe a vyučování ve víře té doby.¹⁶¹

Celkem se dochovalo 24 katechezí. Jedna prokatecheze pro příchozí v období před přijetím do katechumenátu, osmnáct katechezí pro ty, kteří se připravují na přijetí svátosti křtu a pak pět mystagogických katechezí pro čerstvě nově pokřtěné.¹⁶²

3.1 Prokatecheze

Prokatecheze odráží charakteristickou situaci rostoucí velké církve v průběhu 4. století, v němž mnozí vstupovali do církve nikoli na základě bezprostřední náboženské horlivosti prvních staletí, nýbrž spíše z vnějších, politických, společenských nebo profesních důvodů. Prokatecheze proto vybízí katechumeny, vstupující do bezprostřední přípravy na křest, ke správné motivaci, vnitřnímu i vnějšímu postoji. Kdo totiž přichází ke křtu, jako Šimon Mág¹⁶³ nebo host bez svatebního šatu,¹⁶⁴ nepřijme ho platně.¹⁶⁵

Také všechny vnější důvody k přijetí křtu, jako je snaha zalíbit se ženě/muži, otrok svému pánu nebo přítel příteli, mohou sloužit nanejvýš jako první podněty (jako háček

¹⁶⁰ DROBNER, H. R. *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha, 2011, s. 392.

¹⁶¹ Tamtéž s. 394.

¹⁶² Do češtiny byly přeloženy *mystagogické katecheze, prokatechezi* a křestní *katecheze* lze nalézt on-line v angličtině. Viz seznam literatury: GIFFORD, Edwin Hamilton. *The Catechetical Lectures. Cyril of Jerusalem*. In: *New Advent. Nicene and Post-Nicene Fathers: Second Series*. ed. Philip Schaff. [online] 1995 [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/fathers/3101.htm>.

¹⁶³ *Precat. 2:* „Even Simon Magus once came to the Laver: he was baptized, but was not enlightened; and though he dipped his body in water, he enlightened not his heart with the Spirit: his body went down and came up, but his soul was not buried with Christ, nor raised with Him.“

¹⁶⁴ Srv. Mt 2,11-14: „Když král vstoupil mezi stolovníky, spatřil tam člověka, který nebyl oblečen na svatbu. Řekl mu: ‚Příteli, jak ses sem dostal, když nejsi oblečen na svatbu?‘ On se nezmohl ani na slovo. Tu řekl král sloužícím: ‚Svažte mu ruce i nohy a uvrhněte ho ven do temnot; tam bude pláč a skřípění zubů.‘ Neboť mnozí jsou pozváni, ale málokdo bude vybrán.“

¹⁶⁵ *Precat. 4:* „and possibly thou entered with your soul bemired with sins, and with a will defiled.... But if you persist in an evil purpose, the speaker is blameless, but you must not look for the grace: for the water will receive, but the Spirit will not accept you. If anyone is conscious of his wound, let him take the salve; if any has fallen, let him arise. Let there be no Simon among you, no hypocrisy, no idle curiosity about the matter.“

rybáře), i když ze špatných pohnutek.¹⁶⁶ Rozhodující význam má pouze vnitřní připravenost k přijetí velké milosti křtu.¹⁶⁷ K tomu náleží jako příprava horlivá účast na exorcismech¹⁶⁸ a katechezích,¹⁶⁹ které jsou určeny pouze pro kandidáty křtu a pokřtěné. Navíc pro ženy a muže vždy odděleně.¹⁷⁰ Cyril říká, že bude sledovat proměnu každého katechumena.¹⁷¹ Prokatecheze končí teologickým výkladem křtu, co vše křtem získáváme.¹⁷² Cesta do nebe je pro každého postavená, ale vedle cesty na každého číhá had, aby jej uštknul.¹⁷³ Katechumeni nemají naslouchat tomuto hadu, ale pouze Bohu, mají chránit svoji duši, aby dosáhli věčného spasení.¹⁷⁴ Kristův chrám mají budovat ne ze sena a slámy, ale ze zlata, stříbra a drahých kamenů.¹⁷⁵

3.2 *Katecheze*

Drobner uvádí,¹⁷⁶ že osmnáct následujících katechezí bylo proneseno během postní doby, avšak není možno určit přesný časový okamžik, kdy se tak stalo. Postupně rozebírá jednotlivé články víry, konkrétně jeruzalémského vyznání víry, a poskytuje tak důležitý náhled nejen na vyučování ve víře, nýbrž také na credo, které bylo v té době v Jeruzalémě vyučováno a vyznáváno.

¹⁶⁶ *Precat. 5:* „I accept this bait for the hook, and welcome you, though you came with an evil purpose, yet as one to be saved by a good hope... Die to your sins, and live to righteousness, live from this very day.“

¹⁶⁷ *Precat. 8:* „For God seeks nothing else from us, save a good purpose. Say not, How are my sins blotted out? I tell you, By willing, by believing. What can be shorter than this? But if, while your lips declare you willing, your heart be silent, He knows the heart, who judges you. Cease from this day from every evil deed. Let not your tongue speak unseemly words, let your eye abstain from sin, and from roving after things unprofitable.“

¹⁶⁸ *Precat. 9:* „Let your feet hasten to the catechisings; receive with earnestness the exorcisms : whether thou be breathed upon or exorcised, the act is to your salvation.“

¹⁶⁹ *Precat. 10-11:* „Attend closely to the catechisings, and though we should prolong our discourse, let not your mind be wearied out.... Study our teachings and keep them forever.“

¹⁷⁰ *Precat. 14:* „And when the Exorcism has been done, until the others who are being exorcised have come, let men be with men, and women with women.“

¹⁷¹ *Precat. 15:* „I shall observe each man's earnestness, each woman's reverence. Let your mind be refined as by fire unto reverence; let your soul be forged as metal: let the stubbornness of unbelief be hammered out: let the superfluous scales of the iron drop off, and what is pure remain; let the rust of the iron be rubbed off, and the true metal remain...“

¹⁷² *Precat. 16:* „Great is the Baptism that lies before you : a ransom to captives; a remission of offenses; a death of sin; a new-birth of the soul; a garment of light; a holy indissoluble seal; a chariot to heaven; the delight of Paradise; a welcome into the kingdom; the gift of adoption!“

¹⁷³ *Precat. 16:* „But there is a serpent by the wayside watching those who pass by: beware lest he bite you with unbelief... You are coming in unto the Father of Spirits, but you are going past that serpent. How then may you pass him?“

¹⁷⁴ *Precat. 16:* „Attend not to the lips of the talker, but to God who works in you. Guard your own soul, that thou be not ensnared, to the end that abiding in hope you may become an heir of everlasting salvation.“

¹⁷⁵ *Precat. 17:* „We for our part as men charge and teach you thus: but make not our building hay and stubble and chaff, lest we suffer loss, from our work being burnt up: but make our work gold, and silver, and precious stones!“

¹⁷⁶ DROBNER, H. R., *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha, 2011, s. 395.

Každá katecheze začíná nějakým biblickým úryvkem,¹⁷⁷ který uvádí do daného tématu. V prvních třech katechezích Cyril rozebírá téma hříchu,¹⁷⁸ pokání,¹⁷⁹ odpuštění hříchu¹⁸⁰ a křtu jako účasti na smrti a vzkříšení Krista. Podle Cyrila bez křtu dosáhnout spásy pouze mučedníci.¹⁸¹ (V poznámkách pod čarou jsou uvedeny klíčově věty těchto katechezí.)

Čtvrtá¹⁸² a pátá¹⁸³ katecheze vykládají principy křesťanského obrazu Boha a člověka a toho, co znamená víra. V dalších katechezích postupně vysvětluje jednotlivé články víry, jeden Bůh (6. katecheze),¹⁸⁴ Otec, všemohoucí stvořitel (7. – 9. katecheze),¹⁸⁵ Syn od vtělení až k opětovnému příchodu (10. – 15. katecheze),¹⁸⁶ Duch svatý (16. – 17. katecheze)¹⁸⁷ a církev (18. katecheze).¹⁸⁸

¹⁷⁷ První katecheze: Iz 1,16, Druhá katecheze: Ez 18,20-23, Třetí katecheze: Ř 6,3-4, další viz <https://www.newadvent.org/fathers/3101.htm>.

¹⁷⁸ *Cat.* 1,2: „If any here is a slave of sin, let him promptly prepare himself through faith for the new birth into freedom and adoption.“

¹⁷⁹ *Cat.* 2,5: „Is there then no salvation left? We have fallen: Is it not possible to rise again? ... He who shed His precious blood for us, shall Himself deliver us from sin.“

¹⁸⁰ *Cat.* 2,20: „...you may both receive the forgiveness of your former sins, and be counted worthy of the heavenly gift, and inherit the heavenly kingdom with all the saints in Christ Jesus; to Whom is the glory for ever and ever. Amen.“

¹⁸¹ *Cat.* 3,10: „If any man receive not Baptism, he has not salvation; except only Martyrs, who even without the water receive the kingdom.“

¹⁸² *Cat.* 4,2: „For the method of godliness consists of these two things, pious doctrines, and virtuous practice: and neither are the doctrines acceptable to God apart from good works, nor does God accept the works which are not perfected with pious doctrines.“

¹⁸³ *Cat.* 5,4: „Faith is an eye that enlightens every conscience, and imparts understanding; for the Prophet says, And if you believe not, you shall not understand.“

¹⁸⁴ *Cat.* 6,7: „For devotion it suffices us simply to know that we have a God; a God who is One, a living, an ever-living God; always like Himself; who has no Father, none mightier than Himself, no successor to thrust Him out from His kingdom: Who in name is manifold, in power infinite, in substance uniform.“

¹⁸⁵ *Cat.* 9,2: „The Divine Nature then it is impossible to see with eyes of flesh: but from the works, which are Divine, it is possible to attain to some conception of His power, according to Solomon, who says, For by the greatness and beauty of the creatures proportionably the Maker of them is seen. He said not that from the creatures the Maker is seen, but added proportionably. For God appears the greater to every man in proportion as he has grasped a larger survey of the creatures: and when his heart is uplifted by that larger survey, he gains withal a greater conception of God.“

¹⁸⁶ *Cat.* 10,2: „If, therefore, any one wishes to show piety towards God, let him worship the Son, since otherwise the Father accepts not his service.“

¹⁸⁷ *Cat.* 16,2: „The Holy Ghost Himself spoke the Scriptures; He has also spoken concerning Himself as much as He pleased, or as much as we could receive. Let us therefore speak those things which He has said; for whatsoever He has not said, we dare not say.“

¹⁸⁸ *Cat.* 18,23: „It is called Catholic then because it extends over all the world, from one end of the earth to the other; and because it teaches universally and completely one and all the doctrines which ought to come to men's knowledge, concerning things both visible and invisible, heavenly and earthly; and because it brings into subjection to godliness the whole race of mankind, governors and governed, learned and unlearned; and because it universally treats and heals the whole class of sins, which are committed by soul or body, and possesses in itself every form of virtue which is named, both in deeds and words, and in every kind of spiritual gifts.“

3.3 *Mystagogické katecheze*

Pět *Mystagogických katechezí*, které byly připojeny po křtu a velikonoční vigílii během velikonočního týdne pro nově pokřtěné, pojednává o tématech, která pro kandidáty křtu ještě podléhala *disciplině arcani*, totiž o výkladu samotných ritů křtu a biřmování (1. – 3. mystagogická katecheze) a o eucharistii při slavení mše (4. – 5. mystagogická katecheze).¹⁸⁹ Každá mystagogická katecheze začíná, stejně jako Cyrilovy křestní katecheze, úryvkem z Písma svatého.

3.3.1 První mystagogická katecheze – „K nově pokřtěným“

Úvodem do této katecheze je úryvek 1 P 5,8-11. Cyril Jeruzalémský začíná předkřestními obřady počínajíc momentem vstupu do baptisteria. Vysvětluje jednotlivé činnosti, které se v baptisteriu konají.¹⁹⁰ Zdůrazňuje paralelu západu, strany noci, a Satana.¹⁹¹ Dále jsou uvedeny dva předobrazy. První je obraz vyvedení z Egypta, kdy zlo faraon na západě pronásledoval vyvolený lid, který utíkal směrem na východ. Když vyvolený lid přešel rozestoupené vody na východní stranu, vody se zavřely a zničily zlo na západě.¹⁹² I tehdy před východem z Egypta zachránila lid krev beránka, kterou pomazali veřeje, aby se jim vyhnul zhoubce.¹⁹³ Ve Starém Zákoně byl zachráncem vyvoleného lidu Mojžíš, v Novém Zákoně Ježíš. Oba byli posláni Bohem, aby zachránil vyvolený lid. Mojžíš od smrti fyzické, Ježíš od duchovní smrti způsobené hříchem.¹⁹⁴ Paralelu se křtem vidí Cyril v tom, že jako vody Rudého moře zničily tyrana, který pronásledoval vyvolený lid, tak vody křtu ničí demony, kteří pronásledují vyvolené až do momentu jejich křtu.¹⁹⁵

Velmi výrazné místo zaujímá v Cyrilových katechezích gesto zřeknutí se Satana, které se provádí gestem ruky a konkrétní zřikací formulí.¹⁹⁶ Cyril vysvětluje, co toto odřeknutí

¹⁸⁹ DROBNER, H. R., *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha, 2011, s. 395.

¹⁹⁰ *Myst. Cat.* 1,2: „Nejprve jste vešli do předsíně baptisteria, a stojící směrem k západu jste uslyšeli, že vám bylo přikázáno natáhnout ruku a odřící se Satana jakoby přítomného.“

¹⁹¹ *Myst. Cat.* 1,3: „Neboť západ je místem zjevné temnoty. On je temnota a v temnotě má vládu. Proto, symbolicky hledíce k západu, odříkáte se toho temného a tmavého knížete.“

¹⁹² *Myst. Cat.* 1,2: „...pronásledoval I osvobozené od otroctví a uviděl, jak se před nimi podivuhodně rozestoupilo moře, vešel stejně, sestupuje po jejich stopách, a byl ihned ponořen do Rudého moře stažen vírem.“

¹⁹³ *Myst. Cat.* 1,2: „A beránčí krví byly pomazány dveře, aby zhoubce přešel domy, které měly znamení krve.“

¹⁹⁴ *Myst. Cat.* 1,3: „Tam je Mojžíš od Boha poslán do Egypta, zde je Kristus od Otce vyslán na svět. Tam, aby vyvedl utlačovaný lid z Egypta, tady Kristus, aby osvobodil ty ve světě, kteří umdlévají pod hříchem.“

¹⁹⁵ *Myst. Cat.* 1,3: „Onen tyran pronásledoval až k moři onen starý lid a tebe následoval tento drzý, nestoudný a skrz na skrz zlý démon až k oněm spasitelným proudům. Onen faraon se utopil v moři, tento démon byl zahlazen ve spasitelné vodě.“

¹⁹⁶ *Myst. Cat.* 1,4: „Odříkám se tě Satane.“

znamená a co je tím myšleno.¹⁹⁷ Křtěnec se otevřeně staví do přímé opozice Zlému, odmítá být v područí Zlého a pod jeho vlivem. Dále následuje zřikání se všech jeho skutků,¹⁹⁸ vši jeho slávy¹⁹⁹ a jeho služeb.²⁰⁰ Následuje silné varování, aby se křtěnec k Satanovi nikdy nevracel, protože se k němu Satan zachová velmi krutě.²⁰¹ Odřeknutím se zlého jsou pošlapány všechny smlouvy s ním a otevírá se ráj, který Bůh vysadil na východě. Vyvolení se symbolicky obracejí ze západu na východ, ke krajíně světla.²⁰²

V závěru první mystagogické katecheze Cyril vysvětluje krátké vyznání víry, které vyvolení potvrdí pomocí přesně dané formule.²⁰³

3.3.2 Druhá mystagogická katecheze – „O křtu“

Úvod tvoří úryvek Ř 6,3-15. Na počátku druhé mystagogické katecheze Cyril vysvětluje, že svléknutí oděvu²⁰⁴ před samotným křtem znamená symbolické zbavení se toho, co „starý“ člověk se sebou nesl, všech jeho činů.²⁰⁵ Srovnává tuto lidskou nahotu s nahotou Krista²⁰⁶ a také upozorňuje, že tento svlečený oděv již duše nemá znovu obléct²⁰⁷ a vkládá duši do úst citát z Písňe písní.²⁰⁸

Dále následuje první pomazání olejem, které se neprovádělo jen v podobě znamení malého křížku, jako je tomu za našich časů. Mazal se celý člověk od temene hlavy až

¹⁹⁷ *Myst. Cat.* 1,4: „Říkáš: ‚Nebojím se již tvé síly. Neboť ji zrušil Kristus, který přijal mou krev a tělo, aby skrze ně zničil smrtí smrt, abych byl navždy zbaven otroctví. Odříkám se tě, Istimý a nejúskočnější hade. Odříkám se tě, který jsi úkladný a předstíral jsi přátelství, působiteli všeho bezbožného, který jsi vnuknul našim předkům odpadnutí. Odříkám se tě, Satane, tvůrče, spolupodílníku všeho zlého.“

¹⁹⁸ *Myst. Cat.* 1,5: „Skutky Satanovy jsou veškeré hříchy, kterých je nutné se odřikat, jako když někdo utíká od tyрана, utekl i od jeho zbraní. Mnoho druhů hříchů se počítá ke skutkům ďáblovým.“

¹⁹⁹ *Myst. Cat.* 1,6: „Ďáblova sláva je šílení v divadle, koňské dostihy, lovy a všechny takové marnosti, do kterých che být osvobozen světec, který říká Bohu, když se modlí: ‚Odvrať mé oči, ať nevidí marnosti.“

²⁰⁰ *Myst. Cat.* 1,8: „Služba Ďáblova je modlitba v pohanském chrámu, vzdání úcty neoduševnělým modlám, zapalování lamp, nebo přinášení kadidlové oběti u pramenů či řek. Jak k tomu došli někteří zklamání sny, nebo demony, domnívající se, že naleznou vyléčení tělesných trápení. Neobracej se tam. Také vykládání ptačích znamení, věštění, prorokování, nebo amulety či psaní na listí, magie nebo jiná zlá umění a všechna taková jsou službou ďáblovou.“

²⁰¹ *Myst. Cat.* 1,8: „Dej si tedy pozor, nedávej ruku na pluh a neotáčej se ke slanému způsobu života a uteč na horu k Ježíši Kristu.“

²⁰² *Myst. Cat.* 1,9: „Otevírá se ti Boží ráj, který Bůh vysadil na východě, odkud byl náš prapředek vyloučen kvůli přestoupení. A symbolem toho je tvé obrácení od západu k východu, ke krajíně světla.“

²⁰³ *Myst. Cat.* 1,9: „Věřím v Otce i Syna i Svatého ducha a v jeden křest obracející.“

²⁰⁴ *Myst. Cat.* 2,2: „Hned poté, co jste vešli, svlékli jste oděv.“

²⁰⁵ *Myst. Cat.* 2,2: „A to byl obraz toho, že jste svlékli starého člověka s jeho skutky.“

²⁰⁶ *Myst. Cat.* 2,2: „Když jste se svlékli, byli jste nazí. I v tom jste napodobili Krista, který byl na kříži obnažen a svou nahotou odzbrojil knížata a síly pekla a veřejně na dřevě zvítězil.“

²⁰⁷ *Myst. Cat.* 2,2: „Ten jednou svlečený oděv ať již duši není znovu oblečen.“

²⁰⁸ *Myst. Cat.* 2,2: „ale ať řekne s nevěstou Kristovou v Písni písní: ‚Svlékla jsem svůj oděv, jak ho obleču?‘“

dolů.²⁰⁹ Cyril to přirovnává k naroubování olivy člověka na ušlechtilou olivu Kristovu²¹⁰ a vysvětluje účinky tohoto pomazání.²¹¹

Po tomto pomazání následuje samotný akt křtu. Vyvolení jsou přivedeni k vodě,²¹² kde vyznají svoji víru²¹³ a třikrát se ponoří do křestní lázně.²¹⁴ Cyril vysvětluje význam tohoto ponoření a vynoření jako spojení se Ježíšovou smrtí, jeho pobytem v hrobě a jeho zmrtvýchvstáním.²¹⁵ Ponoření symbolizuje současně smrt i rození.²¹⁶

V poměrně dlouhé pasáži Cyril vysvětluje účinky křtu. Kristus nás spasil svým utrpením, svou smrtí a zmrtvýchvstáním, a my získáváme tuto spásu skrze napodobení těchto událostí.²¹⁷ Cyril shrnuje trojí působení křtu, skrze který dochází k odpuštění hříchů, přijetí za syny a účasti skrze napodobení v Kristových utrpeních.²¹⁸

3.3.3 Třetí mystagogická katecheze – „O pomazání“

Třetí mystagogickou katechezi uvádí úryvek 1 J 2,20-28. Cyril vysvětluje, že toto pokřestní pomazání je další nápodobou. Když Ježíš po svém křtu v Jordánu vystoupil na břeh, byl pomazán Duchem Svatým, a tak i toto pomazání přináší právě pokřtěným Ducha Svatého.²¹⁹ Tímto pomazáním se stali podílníky Krista a nazývají se pomazání a jsou pod

²⁰⁹ *Myst. Cat.* 2,3: „Potom, svlečení, jste byli potřeni požehnaným olejem od vrchních vlasů temene až dolů a stali jste se účastni ušlechtilé olivy Ježíše Krista.“

²¹⁰ *Myst. Cat.* 2,3: „Vytuli divoké olivy, byli jste naroubováni na ušlechtilou olivu a stali jste se účastni tučností ušlechtilé a pravé olivy.“

²¹¹ *Myst. Cat.* 2,3: „...nejen vypaluje a čistí stopy hříchů, nýbrž zapuzuje i neviditelné mocnosti zlého.“

²¹² *Myst. Cat.* 2,4: „Potom jste byli za ruku vedeni ke svaté koupeli božského křtu jako Kristus z kříže k přilehlému hrobu.“

²¹³ *Myst. Cat.* 2,4: „A každý byl tázán, jestli věří ve jméno Otce i Syna i Svatého ducha.“

²¹⁴ *Myst. Cat.* 2,4: „A vyznali jste spasitelné vyznání a třikrát jste se ponořili do vody a znovu se vynořili, skrze symbol tak naznačujete třídenní Kristovo pohřbení.“

²¹⁵ *Myst. Cat.* 2,4: „Neboť jako náš Spasitel tři dny a tři noci strávil v srdci země, tak i vy jste prvním vynořením napodobili první den v zemi a ponořením jste napodobili noc.“

²¹⁶ *Myst. Cat.* 2,4: „V téže chvíli jste umírali a rodili se a ta spasitelná voda byla pro vás hrobem i matkou... A jeden čas udělal obojí, vaše narození se stalo současně smrtí.“

²¹⁷ *Myst. Cat.* 2,5: „Ó jaká neobyčejná a paradoxní věc. Nezemřeli jsme opravdu, ani jsme nebyli opravdu pohřbeni, ani jsme nebyli opravdu ukřižováni a nevstali z mrtvých, vždyť v obrazu je napodobení, ve skutečnosti spása. Kristus byl skutečně ukřižován, skutečně zemřel a opravdu vstal z mrtvých. A to vše je nám darováno, abychom, když jsme se stali účastni jeho utrpením napodobením, získali opravdovou spásu.“

²¹⁸ *Myst. Cat.* 2,6: „Nikdo ať se nedomnívá, že křest poskytuje pouze odpuštění hříchů a milost synovství jako křest Janův, který poskytoval pouze odpuštění hříchů, ale správně víme, že jako je křest očištění hříchů a nositel daru Ducha Svatého, tak je i antitypem Kristových utrpení.“

²¹⁹ *Myst. Cat.* 3,1: „On, když se umyl v řece Jordán a pleť předala vodám božství, vystoupil z nich a Duch Svatý na něho bytostně sestoupil. Podobně spočinulo na podobném. I vám se dostalo pomazání podobně – když jste vystoupili z koupele posvátných proudů, byli jste pomazáni antitypem tohoto pomazání Kristova. To je tedy Svatý Duch, o kterém i blažený Izajáš ve svém proroctví v osobě Páně řekl: „Duch Hospodinův nade mnou, proto mě pomazal. Poslal mě kázat evangelium chudým.““

přímou ochranou Boha.²²⁰ Znovu připomíná, že při křtu jsme s Kristem ukřižovaní, pohřbeni a znovu vstáváme z mrtvých,²²¹ a vysvětluje, co se stává s olejem po vzývání.²²²

Křtenci jsou na těle mazání na čtyřech různých místech a každé toto jednotlivé pomazání, jak Cyril vysvětluje, má svůj význam. Nejprve se mažou na čele²²³ a uších.²²⁴ Následuje mazání nosu, u kterého pronášejí konkrétní formuli²²⁵ a jako poslední je pomazání hrudi.²²⁶ Po tomto pomazání již nově pokřtění pokračují v cestě jako křesťané.²²⁷

V poslední velké části této katecheze nachází Cyril pro toto pomazání předobrazy ve Starém Zákoně,²²⁸ například pomazání Arona Mojžíšem, když ho ustanovoval veleknězem.²²⁹

Čtvrtá katecheze se zabývá Eucharistií a pátá Liturgií (anaforou) a k samotnému křtu nemají přímý vztah, proto se jejich obsahem nebudeme zabývat.

3.4 Shrnutí přípravy a přijetí křtu podle *Mystagogických katechezí*

Samotný katechumenát Cyril Jeruzalémský nerozebírá, ale důkladně se věnuje rozboru obřadu křtu. Nejprve uvádí předobrazy křtu, které lze nalézt ve Starém Zákoně. Podobně jako v *Trad. Apost.* je klíčovým prvkem vymezení se proti Satanovi. Tady to musí zřetelně

²²⁰ *Myst. Cat.* 3,1: „Když jste se tedy stali podílníky Krista, správně se nazýváte pomazaní a o vás řekl Bůh: ‚Nedotýkejte se mých pomazaných.‘ Pomazanými jste se stali, když jste přijali antityp Ducha Svatého a vše se vám stalo obrazně, protože jste obrazy Krista.“

²²¹ *Myst. Cat.* 3,2: „Neboť jako Kristus byl opravdu ukřižován, pochován a probuzen k životu, i vy podobně jste se křtem stali hodni být spoluukřižováni, spolupohřbeni a spoluvzkříšeni, tak i u pomazání on byl pomazán pomyslným olejem veselí, tj. Svatým Duchem, který je nazýván olejem veselí, protože je příčinou duchovní radosti.“

²²² *Myst. Cat.* „Hleď však, ať se nedomníváš, že je to prostá vonná mast. Neboť jako eucharistický chléb po vzývání Svatého Ducha již není obyčejným chlebem, ale tělem Kristovým, tak tato svatá vonná mast po vzývání již není pouhou ani jako by někdo řekl sprostou masťou, ale milostí Kristovou a přítomností Ducha Svatého, vzniklou jeho božským působením.“

²²³ *Myst. Cat.* 3,4: „Nejprve jste byli pomazáni na čele, abyste se oprostili od hanby, kterou první člověk, přestupník, všude nosil s sebou a roznášel, a abyste odhalenou tváří odráželi slávu Páně.“

²²⁴ *Myst. Cat.* 3,4: „Potom na uších, abyste nabyli těch uší, o kterých mluví Izajáš: ‚Udělal mi Pán uši k slyšení.‘ A pán v evangeliích: ‚Kdo má uši k slyšení, slyš!‘“

²²⁵ *Myst. Cat.* 3,4: „potom na nose, abyste, dostávající Boží mast, říkali: ‚my jsme totiž Bohu libá vůně Krista, mezi těmi, kdo docházejí spásy.‘“

²²⁶ *Myst. Cat.* 3,4: „Poté na hrudi, abyste oblečení v pancíř spravedlnosti pevně stáli d'ábovým nástrahám. Neboť jako Spasitel po křtu a sestoupení Ducha Svatého, když vystoupil z vody, přemohl protivníka, tak i vy po posvátném křtu a tajemném pomazání oděni ve zbroj Ducha Svatého, se postavte proti nepřátelskému působení a přemáhejte je, říkajíc: ‚Mohu všechno v Kristu, který mi dává sílu.‘“

²²⁷ *Myst. Cat.* 3,5: „Když jste se stali hodni tohoto svatého pomazání, nazýváte se křesťané, dosvědčující své jméno znovuzrozením. Neboť před vaším křtem a milostí Svatého Ducha, nebyli jste ho právem důstojní, ale, pokračující v nastoupené cestě, jste křesťané.“

²²⁸ *Myst. Cat.* 3,6: „Je nutné, abyste věděli, že je tu ve starém písmě symbol tohoto pomazání.“

²²⁹ *Myst. Cat.* 3,6: „Neboť jakmile Mojžíš předal Boží příkaz bratrovi a ustanovil ho veleknězem, po omytí ve vodě ho pomazal a byl nazván pomazaným, po tom předobrazném pomazání.“

vykonat samotní kandidáti. Cyril podrobně vysvětluje, co vše je třeba pro to vykonat a co to vše znamená. Rovněž detailně rozvádí i další okamžiky celého obřadu. Křtí se trojím ponořením, kdy křtění jsou zcela bez oděvu. Každé gesto je zde vysvětleno, smysl, který za nimi stojí. Během obřadu jsou křtění několikrát pomazání a každé toto pomazání má určitý význam.

Překladatel těchto katechezí uvádí, že většina toho, co je v katechezích uvedeno, se dodnes zachovává ve východních obřadech.²³⁰

²³⁰ Srv. komentář autora překladu v CYRIL JERUZALÉMSKÝ. *Mystagógické Katechese*. Překlad Pavel Milko. Praha: Refugium Velehrad-Roma, 1997. Prameny spirituality., s. 14, pozn. pod čarou č. 38.

4 SOUČASNÉ UVEDENÍ DO KŘESŤANSKÉHO ŽIVOTA

Dnes se v římskokatolické církvi běžně křtí i malé děti. Tento obřad se od obřadu křtu pro dospělé liší a nebudeme jej rozebírat a srovnávat.

Tak jako Hippolyt rozděluje přípravu na přijetí svátosti křtu na několik částí, tak i dnes je celé období rozděleno do určitých stupňů.²³¹ První stupeň je obrácení, projevení zájmu stát se křesťanem a přijetí do katechumenátu.²³² Druhý stupeň je období intenzivního poučování a přípravy na křest.²³³ Třetí závěrečný stupeň je přijetí iniciačních svátostí.²³⁴ Tyto tři stupně počínají třemi liturgickými obřady – přijetím do katechumenátu, zařazením mezi čekatele křtu a udělením svátostí. Tyto obřady ohraničují čtyři období, které tyto obřady buď předcházejí, nebo následují, a ve kterých probíhá příprava na další období.²³⁵ V období předcházející přijetí do katechumenátu se od zájemce o křest vyžaduje, aby projevil zájem a touhu dát se poučit v křesťanské nauce. Toto období končí vstupem do katechumenátu.²³⁶ Druhé základní období katechumenátu, ve kterém probíhá dlouhodobé poučování katechumenů, může trvat i několik let. V průběhu tohoto období se koná několik menších obřadů a je zakončeno obřadem zařazení mezi čekatele křtu.²³⁷ Ve třetím období probíhá intenzivní příprava na samotné přijetí iniciačních svátostí. Většinou je totožná s dobou postní před Velikonocemi. Hlavními obřady jsou obřady očišťování od zlého (skrutinia). Toto období končí přijetím iniciačních svátostí.²³⁸ V posledním čtvrtém období, které je většinou totožné s dobou Velikonoční, probíhá další poučování nově

²³¹ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 6: „Na této cestě kromě období, kdy katechumen projeví touhu dát se poučit, a kromě období zrání jsou určité stupně, po nichž katechumen postupuje, jako by procházel branou a stoupal po stupních.“

²³² Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 6a: „První stupeň je obrácení k Bohu, kdy se chce stát křesťanem a je církví přijat za katechumena.“

²³³ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 6b: „Na druhém stupni katechumen, který už udělal ve víře značný pokrok a katechumenát téměř ukončil, je připuštěn k hlubší a bezprostřední přípravě na přijetí svátostí.“

²³⁴ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 6c: „Na třetím stupni po ukončení duchovní přípravy přijímá svátosti a stává se křesťanem.“

²³⁵ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 7: „Tyto stupně navazují na období, kdy katechumen projeví touhu dát se poučit a kdy probíhá jeho zrání, a připravují se na přechod, do dalšího období.“

²³⁶ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 7a: „První období od uchazeče vyžaduje, aby projevil touhu a dal se poučit; začíná ze strany církve zvěstováním evangelia a předběžným katechumenátem a končí vstupem do sboru katechumenů.“

²³⁷ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 7b: „Druhé období začíná vstupem do sboru katechumenů a může trvat i více roků; je to doba katecheze spojené s příslušnými obřady a končí zařazením mezi čekatele křtu. (,vyvolením‘).“

²³⁸ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 7c: „Třetí období je většinou krátké a příprava na přijetí svátosti v něm obvykle splývá s postní čtyřicetidenní přípravou na slavení Velikonoc; jeho posláním je očišťovat a zasvěcovat do křesťanské praxe.“

pokřtěných a získávání dalších zkušeností křesťanského života. Toto období se nazývá obdobím mystagogie.²³⁹

4.1 Kmotr

Tak jako ve starověku měl přicházející k sobě osobu, která ho po celou dobu přípravy doprovázela, dnes je touto osobou kmotr.²⁴⁰ Kmotr pomáhá katechumenovi v přípravě, svým způsobem se za něj zaručuje, stojí vedle něj v okamžiku křtu a je mu rádcem alespoň v počátcích následujícího křesťanského života. V *Uvedení do křesťanského života* jsou pravidla, kdo se může stát kmotrem a kdo ne, velmi striktní.²⁴¹ Kmotr musí být zralý k plnění poslání kmotra, věkem alespoň šestnácti let, musí být uveden do plnosti křesťanského života a žít podle víry. Nesmí to být otec nebo matka katechumena a musí být katolík, kterému nebylo právně zakázáno být kmotrem.

4.2 Zvěstování evangelia a předběžný katechumenát

Samotný proces přijetí do křesťanského života začíná až přijetím do katechumenátu, ale i předběžné seznámení s evangeliem má velký význam. Zájemcům je zvěstován živý Bůh a ten, jehož poslal ke spáse všech, jeho Syn Ježíš Kristus, aby za neustálého působení Ducha svatého mohli začít prohlubovat svoji víru. Zájemci začínají pociťovat touhu změnit svůj život, přestat anebo alespoň omezit život v hříchu a přitahuje je tajemství Boží lásky. Může být rozhodnuto, že i přijetí do takového předběžného katechumenátu může být učiněno „nějakým způsobem“.²⁴²

Zároveň je vhodné, aby se zájemci seznámili s dalšími katechety, jáhny a angažovanými laiky, kteří se do celého procesu přijetí do křesťanského života aktivně zapojují. K přijetí by mělo dojít v nějakém shromáždění nebo setkání místního

²³⁹ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 7d: „Poslední období trvá po celou dobu velikonoční; je to období mystagogie, tj. získávání a zužitkování zkušeností, bližního styku a upevnění pout se společenstvím věřících.“

²⁴⁰ Srv. UKŽ, „Všeobecný úvod“ č. 8: „Podle starobylého zvyku církve nemá být dospělý křtěn bez kmotra, který je sám křesťanem a měl by se podílet alespoň na závěrečné přípravě na křest a potom podporovat svého kmotřence k vytrvalosti ve víře i v křesťanském životě... Také při křtu dítěte má být kmotr.“

²⁴¹ Srv. UKŽ, „Všeobecný úvod“ č. 8 – 10.

²⁴² Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 12: „Je úkolem biskupských konferencí, aby podle místních podmínek stanovily, zda kromě hlásání evangelia, které odpovídá tomuto období, má být zaveden nějaký způsob prvního přijetí těchto sympatizujících zájemců, tj. těch, kteří, i když plně nevěří, cítí náklonnost ke křesťanské víře.“

společenství.²⁴³ Toto je asi ideál velkých farností, v menších farnostech má vše na starost většinou pan farář, který provází katechumena všemi obdobími, a nakonec ho i křtí.

Ve srovnání s *Trad. Apost.* odpadá poměrně přísné zjišťování, proč nový zájemce uvěřil, a především odpadá důkladné prověřování jeho dosavadního života. Také ručitel již dnes není zapotřebí. Místo něj se vybírají kmotři, aby dotyčného nejenom po celou dobu katechumenátu doprovázeli, byli jim příkladem a směřovali tím správným směrem.

Avšak diecézní biskup může požadavky uvedení v *Uvedení do křesťanského života* upravit. V *Pastorační instrukci* pro Brněnskou diecézi z roku 2015 stanovil diecézní biskup Vojtěch Cikrle, že už v této době je dobré zjistit rodinný stav přicházejícího, aby se vyloučily pozdější problémy se křtem, v případě nějakých problematických vztahů.²⁴⁴

4.3 Katechumenát

Prvním velkým obřadem přicházejícího je obřad přijetí do katechumenátu. Je to veřejný obřad před shromážděním, kde katechumeni veřejně vyjeví svoji vůli, stát se křesťanem.²⁴⁵ V *UKŽ* je tento obřad detailně rozepsán, jednotlivé slovní formule a odpovědi žadatelů o přijetí do katechumenátu.²⁴⁶

Od tohoto okamžiku začínají katechumeni žít duchovní život, účastní se bohoslužeb, avšak eucharistii prozatím přijímat nemohou. Důležitá je jejich vůle změnit svůj život a vstoupit od životního vztahu s Bohem v Kristu. Jedná se o počátek kajícího smýšlení, prohlubují své zkušenosti s farním společenstvím a duchem křesťanů.²⁴⁷ Současně probíhá posuzování dispozic katechumena k řádnému křesťanskému životu.

²⁴³ Srv. *UKŽ*, „Úvod“ č. 12c: „K přijetí by mělo dojít v nějakém shromáždění nebo setkání místního společenství, při němž by bylo možné navázat přátelství a pohovořit si. Dotyčného by měl představit jeho přítel a kněz nebo jiný vhodný člen společenství jej prostými slovy pozdraví a přijme.“

²⁴⁴ *Pastorační instrukce pro Brněnskou diecézi ku vedení dospělých do křesťanského života*, Čj. Ep/1119/2015, Brno 2. 11. 2015, platné od 29. 11. 2015, příloha č. 6 ACEB 10/2015 (dále jen *Pastorační instrukce*), čl. 5: „Už v této době je vhodné zjistit kanonický stav zájemců a jejich případná předchozí manželství, aby jim nebyl neuváženě slibován křest, který by pak bylo nutno odložit.“

²⁴⁵ Srv. *UKŽ*, „Úvod“ č. 14 „Velmi důležitý je obřad přijetí do katechumenátu, protože tehdy se žadatelé poprvé veřejně shromáždí, oznámí svou vůli církvi a církvev je ze svého apoštolského pověření bere jako ty, kteří mají v úmyslu stát se jejími údy. Bůh jim dává svou milost, neboť tímto obřadem se jejich touha stává zřejmou a církev jim naznačuje jejich přijetí a počátek jejich zasvěcení.“

²⁴⁶ *UKŽ* str. 37-48.

²⁴⁷ Srv. *UKŽ*, „Úvod“ č. 16 „Je na duchovních správcích, aby pomoci ručitelů, katechetů a jáhnů posuzovali vnější projevy těchto dispozic.“

Pastorační instrukce pro Brněnskou diecézi takové posuzování upřesňuje. Týká se to aktuálního rodinného stavu katechumena a jeho současného eventuálního soužití s partnerem.²⁴⁸

Délka katechumenátu není v *Uvedení do křesťanského života* pevně stanovena. Pouze v článku 19 je vedeno, že „katechumenát je období, které probíhá dlouho.“²⁴⁹ Později v *UKŽ* je to zdůvodněno tím, aby jejich víra měla čas dozrát.²⁵⁰

Pro Brněnskou diecézi je stanoven minimální počet setkání na 30 a minimální délka katechumenátu je stanovena na jeden rok. Pokud je nutné z nějakého důvodu délku katechumenátu zkrátit, je třeba tuto skutečnost zdůvodnit v žádosti o rozhodnutí ordináře.²⁵¹

Mimo poučování jsou hlavní náplní menší exorcismy, které může pronášet kněz, jáhen i biskupem pověřený laik. V *UKŽ* je uvedeno jedenáct modliteb menších exorcismů.²⁵² Nedílnou součástí je i žehnání katechumenům, které může opět mimo kněze a jáhna provádět i laik. V *UKŽ* se nachází devět žehnacích modliteb.²⁵³

Už v období katechumenátu se mohou vykonat i další obřady, typické pro čekatelské období. Jsou to obřady svěřování pokladů církve (předání vyznání víry a modlitby Páně), obřad „Efeta“, složení vyznání víry a první pomazání olejem.²⁵⁴

²⁴⁸ *Pastorační instrukce*, čl. 16: „Při zvažování o udělení svátosti křtu je nutné brát ohled na konkrétní situaci katechumena, zvláště co se týká manželství či existujících faktických soužití s partnerem. Pokud katechumen žije v nesezdaném soužití či v manželství, které není platné z přirozeného práva (prvé manželství bylo manželstvím dvou nepokřtěných, následoval rozvod a katechumen žije v druhém manželství), nebo z jiných důvodů nelze konvalidovat ani sanovat, je nutné se po zjištění těchto skutečností co nejdříve obrátit na místního ordináře (pokud tak již neučinil na formuláři Oznámení o přijetí do katechumenátu), který rozhodne o dalším postupu.“

²⁴⁹ Srv. *UKŽ*, „Úvod“ č. 19: „Délka katechumenátu závisí jak na Boží milosti, tak na různých okolnostech, např. kde katechumenát probíhá, kolik je katechetů, jáhnů a kněží, jak katechumeni sami spolupracují, jak je nákladné dostat se do sídla katechumenátu a zdržovat se tam, jakou pomoc může poskytnout místní společenství. Nelze proto v této věci nic předem pevně stanovit. Záleží tedy na biskupovi, aby určil dobu trvání a upravil samotný průběh katechumenátu. Bude vhodné, když podle podmínek v jednotlivých národech a zemích vše přesněji stanoví i biskupské konference.“

²⁵⁰ *UKŽ* čl. 95.

²⁵¹ *Pastorační instrukce*, čl. 15: „Minimální počet setkání katechumenátní přípravy je třicet a minimální délka katechumenátu je jeden rok. Pokud je třeba z nějakého důvodu dobu katechumenátu zkrátit, musí být tato skutečnost zdůvodněna v žádosti o rozhodnutí ordináře.“

²⁵² *UKŽ* str. 51-57.

²⁵³ *UKŽ* str. 58-52.

²⁵⁴ *UKŽ* str. 62-63.

4.4 Čekatelské období – bezprostřední příprava na křest

Po úspěšném absolvování období katechumenátu přichází období bezprostřední přípravy katechumena na přijetí svátosti křtu. Většinou se kryje se čtyřicetidenním obdobím postu předcházejícím Velikonoce. Pro již pokřtěné je to období připomínky křtu, pro katechumeny období intenzivní přípravy na křest a pro všechny dobou pokání.

V tomto období poučování ustupuje do pozadí a jedná se především o období očišťování a obnovování společenství věřících spolu s katechumeny. Katechumeni jsou na tomto stupni zařazeni mezi čekatele křtu.

Posuzuje se způsobilost katechumena k zařazení mezi čekatele.²⁵⁵ Vstup mezi čekatele je slavnostní obřad,²⁵⁶ kdy katechumeni slavnostně před shromážděním a biskupem nebo knězem vyjádří svůj zájem mít plnou účast na životě Kristovy církve. Je to vyvrcholení katechumenátu a přechod do období bezprostřední přípravy na přijetí iniciačních svátostí.²⁵⁷

V Brněnské diecézi je stanoveno datum obřadu uvedení katechumenů mezi čekatele křtu, mezi vyvolené, na 1. neděli postní. Po samotném obřadu se koná osobní setkání všech čekatelů s ordinářem.²⁵⁸

V tomto období probíhá intenzivní příprava duše, která směřuje k očistě srdce a myslí zpytováním svědomí a pokáním a vědomým zřikáním se zlého. Nejdůležitější obřady tohoto období jsou skrutinia²⁵⁹ a svěřování pokladu církve.²⁶⁰ Skrutinia jsou tři, probíhají nejčastěji o 3., 4. a 5. neděli postní, a skládají se především s prosebných modliteb za

²⁵⁵ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 23: „Než dojde k ‚vyvolení‘, žádá se na katechumenech obrácení mysli a života, dostatečná znalost křesťanského učení a duch víry a lásky; rovněž je nutné zvážit, zda jsou způsobilí.“

²⁵⁶ UKŽ str. 65-75.

²⁵⁷ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 23: „Pak při samotném obřadu projeví sami svou vůli a biskup nebo jeho zástupce se k tomu vyjádří před společenstvím. Z toho je zřejmé, že vyvolení, které se koná takto slavnostně, je vlastně korunou celého katechumenátu.“

²⁵⁸ *Pastorační instrukce*, čl. 17: „Do tohoto období se vstupuje obřadem zařazení mezi čekatele. Tento obřad vykoná diecézní biskup v katedrále při bohoslužbě 1. neděle postní, na kterou jsou zváni všichni katechumeni diecéze se svými kmotry. Po bohoslužbě se koná osobní setkání všech čekatelů s ordinářem.“

²⁵⁹ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 25a: „Skrutinia se konají slavnostně v neděli a mají dvojitý účel: jednak odhalit, co je v srdcích vyvolených slabé, nemocné a nepravé, aby se to mohlo uzdravit; jednak posílit, co je ušlechtilé, silné a svaté. Skrutinia jsou zaměřena k osvobození od hříchu a ďábla a posilují v Kristu, který je cesta, pravda a život vyvolených.“

²⁶⁰ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 25a: „Svěřování pokladů církve znamená, že církev odevzdá čekatelům prastaré dokumenty víry a modlitby, tj. vyznání víry a modlitbu Páně. To má přispět k jejich osvětlení. Vyznání víry, v něm se připomíná velké dílo, které Bůh vykonal pro spásu lidí, jim přináší pravdy víry a naplňuje je radostí. V modlitbě Páně pak hlouběji poznávají nového ducha synovství, v němž budou Boha, zejména při účasti na eucharistickém shromáždění, nazývat Otcem.“

čekatele a exorcismů, které tvoří jádro skrutinií.²⁶¹ Při obřadu svěřování pokladu církve se čekatelům předává vyznání víry (svěření symbola) a modlitba Páně.²⁶²

V průběhu Bílé soboty probíhá bezprostřední příprava na přijetí iniciačních svátostí, které má proběhnout během večerní Velikonoční vigilie. Čekatelé jsou vyzváni, aby se nevěnovali běžným denním činnostem, ale aby se věnovali modlitbě, soustředěnosti a zachovávali dle možnosti půst, aby se připravovali na dlouho očekávané večerní přijetí mezi pokřtěné bratry a sestry.²⁶³ V průběhu dne se mohou konat i některé obřady bezprostředně předcházející přijetí svátosti křtu (např. složení vyznání víry,²⁶⁴ „Efata“,²⁶⁵ volba křesťanského jména,²⁶⁶ mazání olejem katechumenů²⁶⁷ apod.), pokud tak již nebylo učiněno dříve.²⁶⁸

4.5 Iniciační svátosti – křest, biřmování a eucharistie

Přijetí iniciačních svátostí se zpravidla uskutečňuje ve farnosti katechumena o Velikonoční vigilii. Tyto svátosti – křest, biřmování a eucharistie – jsou posledním stupněm, na něž čekatelé vystoupí, přičemž jsou jim odpuštěny hříchy, jsou přičleněni k Božimu lidu, jsou přijati za syny Boží a skrze eucharistii zakoušejí účast na království Božím.

4.5.1 Křest

Udílení křtu, které vrcholí omýváním vodou a vzýváním nejsvětější Trojice, se připravuje svěcením vody²⁶⁹ a vyznání víry. Křestní voda má být přírodní a čistá,²⁷⁰ a světí se v průběhu velikonoční vigilie obřadem svěcení vody. Voda připravená svěcením ke křtu

²⁶¹ UKŽ str. 76-98.

²⁶² UKŽ str. 98-102.

²⁶³ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 26a: „Vyvolení jsou vyzváni, aby se na Bílou sobotu podle možností nevěnovali běžným denním činnostem, ale aby věnovali čas modlitbě a soustředěnosti a zachovávali podle možnosti půst.“

²⁶⁴ UKŽ str. 102-105.

²⁶⁵ UKŽ str. 105-106.

²⁶⁶ UKŽ str. 106-109.

²⁶⁷ UKŽ str. 109-110.

²⁶⁸ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 26b: „Téhož dne, uspořádá-li se nějaké shromáždění vyvolených, mohou se vykonat jako nejbližší příprava některé obřady, např. složení vyznání víry, „Efata“, volba křesťanského jména a případně též mazání olejem katechumenů.“

²⁶⁹ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 29: „Při svěcení vody se totiž připomíná slavení velikonočního tajemství a vyvoláním vody, aby toto tajemství působila; přitom se už vzývá Nejsvětější Trojice, voda – Boží stvoření – dostává význam náboženský a před oči všech se staví počínající Boží tajemství.“

²⁷⁰ Srv. UKŽ, „Všeobecný úvod“ č. 18: „Křestní voda má být přírodní a čistá, aby vyjadřovala pravdivě vnější znamení a byla zdravotně nezávadná.“

o Velikonocích se uchovává po celou velikonoční dobu.²⁷¹ Pro křest mimo dobu Velikonoční se má pokaždé znova voda posvětit.²⁷² To platí i pro případ, že je v kapli tekoucí voda.²⁷³

V antice se křtilo zásadně ponořením a tato praxe přetrvávala dlouho, zanikla až, když se přestaly ke křtu využívat baptisteria. Dnes se může použít obou způsobů křtu,²⁷⁴ běžnější je křest litím vody.

Vyvolení se v křestním obřadu nejprve zříkají zla, pak vyznávají svoji víru²⁷⁵ a vzápětí jsou obmyti vodou.²⁷⁶

Pokud nenásleduje ihned biřmování, následuje ještě pomazání novokřtěnců křížmem.²⁷⁷ Pokud je křest spojen i s biřmováním, toto pomazání se vynechává.²⁷⁸

Samotný křestní obřad je začíná ve velikonoční Vigílii po bohoslužbě slova. Začíná se výzvou k modlitbě, kdy čekatelé se svými kmotry přicházejí ke křtitelnici, následují litanie a svěcení vody.²⁷⁹

Dále následuje zřeknutí se Zlého, pokud již vyvolení dříve neabsolvovali mazání olejem katechumenů, tak toto mazání olejem, a vyznání víry.²⁸⁰ Křtí se ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého. Po vyslovení každé Božské osoby se křtěnec polije nebo ponoří

²⁷¹ Srv. UKŽ, „Všeobecný úvod“ č. 21: „Jestliže se světila voda v obřadech velikonoční vigílie, ať se uchová a používá po celou dobu velikonoční, aby se tak co nejvíce naznačilo spojení křtu s tajemstvím Velikonoc.“

²⁷² Srv. UKŽ, „Všeobecný úvod“ č. 21: „Jinak je žádoucí, aby mimo dobu Velikonoční slova svěcení křestní vody dají lépe vyniknout tajemství, které církev připomíná a ohlašuje.“

²⁷³ Srv. UKŽ, „Všeobecný úvod“ č. 21: „Je-li křestní kaple upravena tak, že je tam tekoucí voda, posvětit se tato tekoucí voda.“

²⁷⁴ Srv. UKŽ, „Všeobecný úvod“ č. 22: „Právem se může použít obou způsobů křtu: buď ponořením, které lépe vystihuje podíl na Kristově smrti a zmrtvýchvstání, nebo litím křestní vody.“

²⁷⁵ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 30: „Při obřadech zřeknutí se zla a vyznání víry je v činné víře těch, kdo mají být pokřtěni, vysloveno velikonoční tajemství, o němž se stala zmínka už při svěcení vody a které pak stručně vyjádří samotnými slovy křtu ten, kdo křtí.“

²⁷⁶ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 31: „Hned poté, co s živou vírou vyznali Kristovo velikonoční tajemství, přijímají toto tajemství, vyjádřené obmytím vodou. A jakmile vyznali nejsvětější Trojici, Trojice sama, kterou vyzývá ten, kdo křest udílí, působí a přičleňuje své vyvolené mezi děti přijaté za vlastní a přidružuje je ke svému lidu. Proto obmytí vodou, které značí tajemnou účast na Kristově smrti a vzkříšení, skrze ně ti, kdo uvěřili v jeho jméno, umírají hříchům a vstávají z mrtvých k věčnému životu, má při udílení křtu svou plnou hodnotu.“

²⁷⁷ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 33: „Pomazání křížmem po křtu naznačuje, že se pokřtěni stali královským kněžstvem a že byli začleněni do společenství Božího lidu. Bělostný šat je symbolem jejich nové důstojnosti. A rozžatá svíce ukazuje jejich povolání žít tak, jak se hodí na syny světla.“

²⁷⁸ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 35: „Proto se při obřadech, které následují po křtu, vynechává pomazání křížmem (č. 224) a hned po nich se uděluje biřmování.“

²⁷⁹ UKŽ str. 111-118.

²⁸⁰ UKŽ str. 119-121.

dle způsobu křtu. Kmotr se jej stále dotýká, při křtěním polítm má pravou ruku na pravém rameni křtěnce.²⁸¹ Následují závěrečné křestní obřady – pokud nenásleduje biřmování tak pomazání křížmem, obléknutí bílého roucha a předání hořící svíce.²⁸²

4.5.2 Biřmování

Křest dospělého je až na výjimky ihned následován biřmováním.²⁸³ V dnešní době se pomazání olejem, bezprostředně spojené se křtem, pokud následuje ihned biřmování, neuděluje. Za dob Hippolytových se udělovaly obě pomazání. První pomazání uděloval kněz, který katechumena pokřtil, přímo v baptisteriu ihned po křtu a druhé biřmovací uděloval o něco později již v hlavním chrámu biskup.

Po závěrečných křestních obřadech a vhodném zpěvu celebrant nově pokřtěné krátce osloví a pak ve stoje se sepnutýma rukama vyzývá lid k modlitbě nad nově pokřtěnými. Poté vztáhne ruce nad všechny biřmovance a pronáší modlitbu seslání Ducha svatého. Po ní maže jednotlivě každého biřmovance svatým křížmem. Kmotři mají při mazání svoji ruku na pravém rameni svých kmotřenců.²⁸⁴

4.5.3 První účast nově pokřtěných na eucharistii

V průběhu Velikonoční vigilie se nově pokřtění začínají aktivně zapojovat do bohoslužby vrcholícím přijímáním eucharistie.²⁸⁵ Jsou zapojeni do modlitby věřících (přímluv), sami přinášejí dary k oltáři, společně s ostatními pronášejí modlitbu Páně a v tento slavnostní den přijímají jako první ze společenství přítomných již pokřtěných věřících.²⁸⁶

²⁸¹ UKŽ str. 121-123.

²⁸² UKŽ str. 124-125.

²⁸³ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 34: „Podle prastarého zvyku, zachovávaného i římské liturgii, má dospělý ihned po křtu, pokud tomu nebrání vážný důvod, přijmout biřmování. Tímto spojením se naznačuje jednota velikonočního tajemství, vnitřní poměr mezi posláním Syna a vylitím Ducha svatého i spojení těchto svátostí, v nichž přicházejí k pokřtěným obě božské osoby spolu s Otcem.“

²⁸⁴ UKŽ str. 126-128.

²⁸⁵ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 36: „Pak se slaví eucharistická oběť, již se tentokrát účastní nově pokřtění poprvé a plnoprávně, a tím se dovršuje jejich uvedení do křesťanského života.“

²⁸⁶ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 36: „Když pak přijmou tělo za nás vydané a krev za nás prolitou, jsou přijatými dary posílnění, a tak začnou už nyní okoušet dober věčných.“

4.6 Období mystagogie²⁸⁷

Po přijetí křtu ještě v průběhu velikonoční doby by nově pokřtění měli být dále poučováni, aby naplno poznali život společenství věřících,²⁸⁸ kmotři by jim měli být nápomocni v zapojení se do života farnosti.²⁸⁹ Je to přechod od mimořádné zkušenosti křesťanské iniciace k řádnému a trvalému životu s Kristem. Hlavním projevem mystagogie jsou tzv. mše za nově pokřtěné. Také je nutno hovořit a připravit nově pokřtěné k přijetí svátosti smíření.²⁹⁰ V brněnské diecézi doporučují, aby nově pokřtění měli na sobě při liturgii po celý velikonoční oktáv bílé roucho (např. bílá šerpa přes rameno).²⁹¹

4.7 Úkoly a povinnosti křesťanského společenství

Úvod do křesťanského života upřesňuje úkoly a povinnosti účastníků celého procesu uvádění, protože uvádění je záležitostí Božího lidu, všech pokřtěných. Zde se krátce zmiňuje ručitel s tím, že pokud se ručitel nemůže stát kmotrem, doporučuje se, ať ho v tom někdo vhodný zastoupí.²⁹²

Role kmotra je nezastupitelná od počátku celého procesu. Kmotr je schopen svým příkladem a radami výrazným způsobem ovlivnit budoucí život ve víře svého kmotřence i v letech následujících po samotném křtu.²⁹³

²⁸⁷ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 37: „To je poslední období uvádění do křesťanského života, období mystagogie.“

²⁸⁸ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 38: „Je zřejmé, že plnější a plodnější porozumění tajemství lze získat tím, že se znovu o nich hovoří, a zvláště pak zkušenosti z přijímání svátostí. Vždyť nově pokřtění se dívají na věci v novém světle, niterněji okusili dobrého Božího slova, dostali se do živého styku s Duchem Svatým, a ze zkušenosti poznali, jak je Pán dobrý. Z této zkušenosti, vlastní křesťanskému člověku a rozmnožované životem, čerpají nové porozumění víře, církvi i světu.“

²⁸⁹ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 39: „Proto je období mystagogie nesmírně důležité k tomu, aby se nově pokřtění za pomoci kmotrů dostávali do důvěrnějšího styku s věřícími a přinášeli jim nový pohled na skutečnost a nové popudy.“

²⁹⁰ *Pastorační instrukce*, čl. 21: „Hlavním projevem mystagogie jsou tzv. mše za nově pokřtěné. Důležité také je připravit tyto nové křesťany k přijetí svátosti smíření.“

²⁹¹ *Pastorační instrukce*, čl. 23: „Je doporučováno, aby nově pokřtění měli na sobě při liturgii po celý velikonoční oktáv bílé roucho (například bílá šerpa přes rameno).“

²⁹² Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 42: „Uchazeče, který žádá o přijetí mezi katechumeny, ať provází ručitel, tj. muž nebo žena, kteří ho znají, pomáhali mu a mohou dosvědčit, jak žije, jaká je jeho víra a že to myslí doopravdy. Kdyby se stalo, že nebude tento ručitel moci plnit povinnosti kmotra během očišťování, zasvěcování a mystagogie, ať ho v tom někdo zastoupí.“

²⁹³ Srv. UKŽ, „Úvod“ č. 43: „Kmotr, jehož si katechumen zvolil pro jeho dobrý příklad, dobré vlastnosti a přátelství, pověřený místním společenstvím věřících a potvrzený knězem, provází uchazeče v den zařazení mezi čekatele křtu, při udílení svátostí a v období mystagogie. Je na něm, aby katechumena důvěrně zsvětil do toho, co pro něho osobně znamená evangelium, jak podle něho sám žije a jak se život podle evangelia projevuje v praktickém životě společenství. Má mu pomáhat v pochybnostech a úzkostech, má ho povznášet svým příkladem a pečovat o to, aby jeho počínající život rostl a sílil. Je vybírán už přede dnem vyvolení, veřejně se však ujímá svého úkolu právě v tento den, kdy o katechumenovi podává svědectví před společenstvím; a význam jeho úkolu pokračuje i tehdy, když nově pokřtěný už přijal svátosti a je mu třeba pomáhat, aby zůstal věrný křestním slibům.“

Biskup z pozice své funkce buď sám, nebo prostřednictvím pověření, řídí celý pastorační proces vedení katechumenů, připouští je mezi čekatele křtu a ke svátostem. Dává pověření pro vykonání menších exorcismů.²⁹⁴ Kněží mimo to, že z pověření biskupu křtí a biřmují, mají za povinnost věnovat katechumenům pastorační a osobní péči.²⁹⁵

²⁹⁴ Srv. *UKŽ*, „Úvod“ č. 44: „Je úkolem biskupa, aby buď sám, nebo prostřednictvím pověřeného zástupce ustanovil, řídil a podporoval pastorační vedení katechumenů a aby připouštěl uchazeče k zařazení mezi čekatele křtu a ke svátostem, alespoň jedná-li se o ty, kdo dosáhli věku čtrnácti let. Je žádoucí, aby podle možnosti předsedal slavení postní liturgie a sám vykonal obřad zařazení mezi čekatele křtu a o velikonoční vigílii udělil svátosti křesťanského zasvěcení.“

²⁹⁵ Srv. *UKŽ*, „Úvod“ č. 45: „Úkolem kněží – kromě toho, co běžně konají při udílení křtu, biřmování a eucharistii – je věnovat katechumenům pastorační a osobní péči, zvláště starostlivě si hledět těch, u kterých se zdá, že vážají nebo prožívají krize; za pomoci jáhnů a katechistů se postarat o jejich katechezi; schvalovat vybrané kmotry, ochotně je vyslechnout a pomáhat jim; a konečně opravdu pečlivě a svědomitě konat příslušné obřady v průběhu celého uvádění do křesťanského života.“

5 SROVNÁNÍ STAROVĚKÉ A SOUČASNÉ PRAXE

Zde bude provedeno krátké srovnání katechumenátu, období bezprostřední přípravy před křest, rituálu křtu a období mystagogie jak je uvedeno v *Apoštolské tradici*, *Mystagogických katechezích* a *Uvedení do křesťanského života*.

V apoštolské církvi to takto rozdělováno nebylo. V době novozákonní mohl být křest udělen bezprostředně po krátkém poučení a vyznání víry v Krista, jak je uvedeno ve Skutcích apoštolů 2,14-42 po Petrově kázání o Letnicích²⁹⁶ nebo 8,26-39 křest Etiopana.²⁹⁷ Tato praxe byla poté znovu přijata teprve na počátku středověku při misií ve střední a severní Evropě a pokračovalo se v ní do novověku.²⁹⁸

5.1 Katechumenát

Hippolyt: Doporučovaná délka katechumenátu byla tři roky s možností zkrácení ve výjimečných případech. Co bylo velmi striktní, bylo zkoumání žadatelova současného života před přijetím do katechumenátu. V průběhu celého období katechumenátu byli katechumeni doprovázeni modlitbou, někdy spojenou s vkládáním rukou či pomazáním olejem, přitom to mohli činit i laičtí katecheti.

Cyril: Cyril se o období katechumenátu nezmiňuje.

Současnost: Délka katechumenátu není pevně stanovena, pravděpodobně si jej upravuje každá místní církev svým předpisem. V brněnské diecézi je určena počtem schůzek (30) a délkou minimálně jednoho roku. Podobně jako u Hippolyta dochází k modlitbám s vkládáním rukou a může být provedeno i první mazání olejem.

5.2 Vyvolení

Hippolyt: Není uvedena doba čekatelství, pouze se říká, až jsou připraveni. V tomto období, obdobně jako dnes, probíhá očišťování, avšak mnohem intenzivnější, každodenní. Závěrečný exorcismus vykonává samotný biskup, který také ověřuje, zda je vyvolený čistý a připraven přijmout křest. Zároveň se v opět důkladně prověřuje čekatelův život, zda je hoden stát se křesťanem.

²⁹⁶ Srv. Sk 2,41: „Ti, kteří přijali jeho slovo, byli pokřtěni a přidal se k nim toho dne na tři tisíce lidí.“

²⁹⁷ Srv. Sk 8,36-38: Tu Filip začal u toho slova Písma a zvěstoval mu Ježíše. Jak pokračovali v cestě, přijeli k místu, kde byla voda. Dvořan řekl: „Zde je voda. Co brání, abych byl pokřtěn?“ Filip mu řekl: „Jestliže věříš celým svým srdcem, nic tomu nebrání.“ O mu odpověděl: „Věřím, že Ježíš Kristus je Syn Boží.“ Dal zastavit vůz a oba, Filip i dvořan, sestoupili do vody a Filip jej pokřtil.

²⁹⁸ DROBNER, H. R., *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha, 2011, s. 397.

Cyrl: Cyril se o čekatelském období nezmiňuje.

Současnost: Období čekatelství je shodné s dobou postní. Hlavní náplní je očišťování pomoci skrutinií, předání pokladů víry, obřad „Efeta“, volba křesťanského jména a mazání olejem. Skrutinia většinou probíhají během tří po sobě jdoucích nedělí postních předcházení před květnou nedělí. Svěření pokladů víry probíhá ve všedních mších doby postní, svěření vyznání víry v týdně po prvním skrutiniu, předání modlitby Páně je v týdně po třetím skrutiniu. Ostatní obřady probíhají na Bílou sobotu.

5.3 Přijetí svátostí

Pro jednodušší srovnání porovnáme nejprve odděleně křest a pak biřmování.

5.3.1 Křest

Hippolyt: Obřad začínal žehnáním vody, křtilo se ponořením, které proběhlo mimo hlavní chrám v baptisteriu. Před samotným křtem se vyvolení zřikají Satana a všeho, co by je k němu vázalo. Současně se křtem křtenci vyznávají svoji víru, třikrát jsou ponořeni a třikrát vyznají „Věřím“. Po pokřtění jsou pomazáni olejem díkyvzdání a všichni jdou společně do hlavního chrámu.

Cyrl: Křest začíná v baptisteriu zřikáním se zlého, doprovázené symbolickými gesty. Vyvolení se zřikají Zlého, všech jeho skutků, vši jeho slávy a služeb. Dále následuje krátké vyznání víry. Křtenci se svléknou, jsou pomazáni olejem a následuje křest. U vody křtenci znova vyznají svoji víru a jsou třikrát ponořeni. Následuje pokřestní pomazání, které se uděluje na čtyřech různých místech na těle křtěnců.

Současnost: Dnešní obřad křtu dospělých je velmi podobný tomu ze třetího století. Začíná se výzvou a litaniemi, které za dob Hippolyta ještě nebyly praktikovány, a svěcením křestní vody. Následuje zřikání se Zlého, mazání olejem katechumenů se většinou uskutečňuje v době před Velikonoční Vigilií, a vyznání víry. Při samotném křtu křtenci mlčí. Pokřestní pomazání křížem se v případě následného biřmování vynechává, v dobách Hippolyta se mazalo vždy. Na závěr se nově pokřtění oblékají do bílého roucha a předává se jim od paškálu zapálená křestní svíce.

5.3.2 Biřmování

Hippolyt: V hlavním kostele za účasti všech věřících biskup jednotlivě vkládá na každého nově pokřtěného ruce, modlí se nad nimi a maže je olejem. Křtenci byli vždy mazáni dvakrát. Pak dále pokračovala bohoslužba eucharistií.

Cytil: O samostatném biřmování se Cyril nezmiňuje.

Současnost: Biřmování dnes probíhá obdobně jako za časů Hippolytových. Celebrant po závěrečných křestních obřadech křtěnce osloví, pak obrácen k lidu vyzve k modlení za nově pokřtěné a se vztaženými rukama nad všechny křtěnce pronáší modlitbu o seslání Ducha svatého. U Hippolyta se celebrant, většinou biskup, modlil nad každým zvlášť. Pak následuje pomazání svatým křížem. Při pomazání mají kmotři opět svoji ruku na pravém rameni biřmovance.

Období mystagogie

Hippolyt: Následné mystagogické poučování nově pokřtěných Hippolyt neuvádí. Jednotlivé další články *Apoštolské tradice* jsou určeny k poučení věřících. Týkají se například zacházení s tělem a krví páně, nebo vysvětluje, kdy v průběhu dne se máme modlit, což církve kopíruje v liturgii hodin, a dále například vysvětluje znamení kříže na čele.

Cytil: Cyrilovo nejslavnější dílem jsou právě *Mystagogické katecheze*, které byly pronášeny pro poučení čerstvě pokřtěných v týdnu po svátku Vzkříšení přibližně v roce 348. Takže období mystagogie trvalo v těch dobách v Jeruzalémě týden.

Současnost: V *Uvedení do křesťanského života* je napsáno, že nově pokřtění by měli být po celou dobu velikonoční poučování, aby naplno poznali život společenství věřících.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci bylo srovnáváno svědectví vybraných raně křesťanských spisů týkajících se přípravy a přijetí iniciačních svátostí se současnou praxí. Klíčovými spisy byla *Apoštolská tradice* sv. Hippolyta Římského, *Mystagogické katecheze* sv. Cyrila Jeruzalémského a současná liturgická kniha *Uvedení do křesťanského života*.

Současný způsob přípravy na přijetí iniciačních svátostí a současný obřad jsou v mnoha ohledech velmi podobné v tom, jak probíhaly ve třetím a čtvrtém století. Je známo, že *Apoštolská tradice* byla inspirací při tvorbě druhé eucharistické modlitby i při obřadu biskupského svěcení. Také při porovnání přípravy na křest, vlastního křtu a biřmování se nabízí možnost mnohé inspirace současných obřadů u *Apoštolské tradice*.

Společné prvky jsou poučování katechumenů, modlitby za ně a jejich žehnání, intenzivní očišťování vyvolených, mazání katechumenů, svěcení křestní vody, zřikání se zlého, vyznání víry, vkládání rukou, modlitba za seslání Ducha svatého a mazání svatým křížem.

Ve starověku se dbalo na očišťování katechumenů před samotným křtem. Role biskupa byla výraznější, než tomu bývá dnes. Důraz byl kladen na to, aby katechumen byl v průběhu katechumenátu řádně očištěn předtím, než přijme křest. Zlý se nebral na lehkou váhu. V dnešní době mnoho lidí upouští od křtu svých dětí a od jejich křesťanské výchovy. Často se stává, že pak děti z těchto rodin ke křtu dospějí v dospělosti. Mnohdy je to doprovázeno dramatickými okolnostmi, kterým v životě čelily. Při přípravě na křest v dospělosti ne vždy se řeší jejich očišťování před samotným křtem. Křtěnci nejsou informováni o tom, že je něco takového potřeba řešit, a také postoj církve je vlažnější. Lidé dnes jsou velmi snadno svedeni zlým, aniž by tušili, že dělají něco, co není slučitelné s jejich vírou. Rozlišování duchů se nově stává velmi aktuální otázkou nejen při přípravě na křest.

Vydání liturgické knihy *Ordo initiationis christianae adultorum* z roku 1972, ze které vychází české překlady, se zřejmě inspirovalo a dále rozvíjelo tradice, které byly poprvé ve větší míře zaznamenány právě v *Apoštolské tradici*, která je tradičně připisována sv. Hippolytovi Římskému.

LITERATURA

Primární literatura

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 20. (11. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2015. ISBN 978-80-7545-004-3.

CYRIL JERUZALÉMSKÝ. *Mystagógické Katechese.* Překlad Pavel Milko. Praha: Refugium Velehrad-Roma, 1997. Prameny spirituality. ISBN 8086045099.

GIFFORD, Edwin Hamilton. The Catechetical Lectures. Cyril of Jerusalem. In: *New Advent. Nicene and Post-Nicene Fathers: Second Series.* ed. Philip Schaff. [online] 1995 [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/fathers/3101.htm>.

HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Apoštolská tradice.* Přeložil kolektiv autorů a Gabriela Piačková. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. Prameny spirituality. ISBN 80-86045-45-5.

Pastorační instrukce pro Brněnskou diecézi k uvedení dospělých do křesťanského života, Čj. Ep/1119/2015, Brno 2. 11. 2015, platné od 29. 11. 2015, příloha č. 6 ACEB 10/2015.

The New Testament. Recovery Version, USA: Living Stream Ministry, 1991. ISBN 1-57593-907-X.

Uvedení do křesťanského života. Reedice 1. vydání. Praha: Katolický týdeník, 2018. ISBN 978-80-86615-55-4.

Sekundární literatura

BROWN, Raymond Edward. *The Gospel According to John (13–21): introduction, translation, and notes.* Garden City, N.Y.: Doubleday, 1970. ISBN 978-0385037617.

Denní modlitba církve. Třetí vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-687-0.

DROBNER, Hubertus R., *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury.* Přeložila Monika Recinová. Praha: OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-466-4.

HELLIE, Richard. Slavery. In: *Encyclopædia Britannica* [online], 24.8.2020 [cit. 27.11.2020]. Dostupné z <https://www.britannica.com/topic/slavery-sociology/Slave-societies>.

KIRSCH, Johann Peter. St. Hippolytus of Rome. In: *The Catholic Encyclopedia.* [online] New York: Robert Appleton Company, 1910. Retrieved in 2020 by New Advent. [cit. 20.10.2020]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/cathen/07360c.htm>.

POKORNÝ, Petr, HECKEL Ulrich. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie.* Překlad Pavel Moskala a Lucie Kopecká. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 9788074291869.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Třetí vydání. Praha: Krystal OP, 2017. ISBN 978-80-7575-020-4.

TERTULLIANUS. *O hrách: De spectaculis*. Přeložil Petr Kitzler. Praha: Oikoymenh. 2004. Knihovna raně křesťanské tradice. ISBN 80-7298-100-5.

SEZNAM ZKRATEK

Zkratka	Význam
<i>Cat.</i>	Cyril Jeruzalémský, <i>Katecheze</i>
<i>Hippolytos</i>	Kniha <i>Apoštolská tradice</i>
<i>Myst. Cat.</i>	Cyril Jeruzalémský, <i>Mystagogické katecheze</i>
<i>Precat.</i>	Cyril Jeruzalémský, <i>Prekatecheze</i>
<i>Trad. Apost.</i>	Text samotného spisu <i>Apoštolské tradice</i>
<i>UKŽ</i>	<i>Uvedení do křesťanského života</i>